

1938г.

БЪЛГАРСКИ
ТУРИСТЪ

ГОДИНА XXX
КНИЖКА I

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

ОРГАНЪ НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗЪ
ИЗДАНИЕ НА ЦЕНТРАЛНОТО НАСТОЯТЕЛСТВО

Редакторъ: СТЕФАНЪ ПОПОВЪ

Редакция и администрация — София, Царица Йоанна, 18. Телефонъ 2-75-89
Пощенска чекова смѣтка № 672 Абонаментъ: за членове 40 лв., за нечленове 100 лева

DER BULGARISCHE TURIST

Zeitschrift des Bulgarischen Turistenvereins. Hauptschriftleiter: STEPHAN POPOV
Schriftleitung: Tzaritza Joanna, 18, Sofia, Tel. 2-75-89

Година XXX

Януарий, 1938

Книжка 1

СЪДЪРЖАНИЕ: Пиринъ планина — Г. Ст. Георгиевъ; Гранитнитѣ (стихотворение) — Е. Ш.; Изъ Пирдопския балканъ — Ц. Цановъ; Писма отъ планината — В.; Кавказъ — преводъ по Ферд. Перингеръ; Външната родопска граница — П. Делирадевъ; Али ботушъ — Китка планина — Г. К. Георгиевъ.

Корица: акварелъ отъ П. Францалийски, офсетовъ печатъ.

Всички снимки въ настоящия брой, съ изключение на обозначенитѣ другояче, сж отъ Н. Ив. Вожиновъ (съ апаратъ Лайка и филмъ Перуцъ).

ТРИДЕСЕТАТА

Съ настоящия брой списанието „Български Туристъ“ встъпва въ своята тридесета годишнина.

Малко сж списанията въ България, които въобще сж достигнали това почетно дълголѣтие, а още по-малко тѣзи, които като органи на нѣкоя обществено-културна организация, сж доживѣли времето да поставятъ на челото си тритѣ римски десетки.

И все пакъ, стойността на този дълъгъ животъ, когато се отнася до органа на Българския Туристически Съюзъ, не се крие въ простото просъществувание презъ тия тридесетъ години, а въ бавното, но сигурно и достойно, израстване отъ скромния вестителъ на едни нѣкога нови идеи до всеобщо ценения изразителъ на призната вече друга житейска култура

Дѣлото на „Български Туристъ“ започва тамъ, кждето личниятъ подвигъ на Алеко слава вдъхновеното начало, подето и носено днесъ отъ хиляди съратници въ свѣтлината на всеобщата администрация и завършва тамъ, кждето се издигатъ безбройнитѣ паметници на туристически строежъ, всрѣдъ които личи най-свѣтлия отъ тѣхъ: богатата и многолика туристическа просвѣта.

Въ тѣзи тридесетъ години „Български Туристъ“ извървя пѣтя, който — както

този на всѣки туристъ — води отъ изинитѣ на тръгването къмъ свѣтлитѣ простори на върховетѣ и надъ който свѣти символа на всѣки личенъ и общественъ възходъ: нагоре!

Непрестанно нагоре се възземаше и нашето обично списание: отъ малката, бедна туристическа брошура до богатото — по техника и мисль — списание, догонващо крайнитѣ възможности на срѣдата и идеята, на които служи.

Неговата вѣра и неговата мощъ бѣ голѣмата идея за духовното величие на човѣка всрѣдъ величавата красота на планината, неговиятъ неизчерпаемъ капиталъ бѣха благороднитѣ и чисти усилия на всички негови съратници, вложени за неговия преуслѣхъ.

Затова днесъ „Български Туристъ“ е несмѣтната съкровищница на идеитѣ, които не се умори да разпрѣсква, и на вложенитѣ усилия, надъ които свѣти най-възвишеното възмездие, което човѣшкото сърдце познава: възмездието на довольството отъ изпълнения дългъ.

И сега, предъ прага на четвъртото си десетилѣтие „Български Туристъ“ се обрича да служи на българския туризъмъ съ още по-дълбоката вѣра въ святостта на идеята и зове всички къмъ още по-вдъхновено изпълнение на туристическия ни дългъ!

Ст. Поповъ

СЪЮЗЕНЪ ЖИВОТЪ

Новъ съюзенъ клонъ. Централното настоятелство на съюза е приело съ протоколъ № 13 отъ 8 декемврий м. г., новосъздадения съюзенъ клонъ въ с. Бачево, Разложко. На новитѣ съюзни другари пожелаваме успѣшна дейность въ политѣ на тѣхната Рила.

Въ с. Брѣзово — Пловдивско е основана околийска учителство на Съюза бѣ прието отъ Столичната общинска управа. Председателътъ на Съюза изрази благодарността на българскитѣ туристи къмъ управата на Столичната община за довѣрието, оказано на Съюза съ възлагането му стопанисването на високопланинския заслонъ Грънчаръ, по който поводъ декорира членоветъ на Постоянното пришествие съ съюзни значки за заслуга. Отъ името на Общината, отговори столичния кметъ г. инж. Ивановъ, който отново подчерта, колко високо е ценена народополезната дейность на българскитѣ туристи и обеща пълното съдействие на общинската власть въ всичкитѣ начинания на БТС.

Б. Т. С. и Столичната община.

На 16. XII. м. г. въ цѣлия си съставъ, Централното настоятелство на Съюза бѣ прието отъ Столичната общинска управа. Председателътъ на Съюза изрази благодарността на българскитѣ туристи къмъ управата на Столичната община за довѣрието, оказано на Съюза съ възлагането му стопанисването на високопланинския заслонъ Грънчаръ, по който поводъ декорира членоветъ на Постоянното пришествие съ съюзни значки за заслуга. Отъ името на Общината, отговори столичния кметъ г. инж. Ивановъ, който отново подчерта, колко високо е ценена народополезната дейность на българскитѣ туристи и обеща пълното съдействие на общинската власть въ всичкитѣ начинания на БТС.

По сѣщия поводъ бѣ врѣчено отъ Централното настоятелство на Съюза и едно кратко изложение до Общината за нуждата да се отпусне на Съюза едно праздно общинско мѣсто за постройка на съюзенъ домъ въ София.

На 22 ноемврий м. г. съюзниятъ секретаръ г. Ст. Поповъ посети по покана на мѣстния клонъ Видинъ, където изнесе сказка на тема: „Общественото значение на българския туризъмъ“. Сказката бѣ посетена много добре и бѣ само единъ изразъ на засилената дейность на клона „Бонония“ презъ настоящата година.

Съюзниятъ календаръ. Централното настоятелство отпечата и презъ изминалата година съюзенъ художественъ календаръ за 1938 година. Въпрѣки, че тиражътъ му бѣ увеличенъ — тази година 3.000 срещу 2.000 презъ миналата — той се изчерпа още по-бързо и вече въ началото на м. декемврий, цѣлото издание бѣ напълно изчерпано. Клоноветъ се умоляватъ, заради това, да престанатъ съ поржчкитѣ си, тъй като тѣ не могатъ повече да бждатъ удовлетворени.

Изъ хижитѣ. Хижитѣ „Мусала“ и заклонитѣ „Заврачица“, „Мальовица“ и „Грънчаръ“ на самоковския клонъ сѣ отворени презъ цѣлата зима непрекъснато и сѣ стопанисвани. Излетниците могатъ да ги използватъ направо.

Хижитѣ „Дамяница“ и „Бъндерица“ на Банския клонъ въ Пиринъ сѣ сѣщо отворени и стопанисвани, но за тѣхното използване се иска предварителното обаждане на настоятелството на клона въ Банско.

Единенъ режимъ въ съюзнитѣ хижи.

Съгласно решенията на Съюзната ноемврийска конференция и следъ необходимитѣ приготовления (вж. стр. 331 на брой 10-ти отъ м. г., на списанието), Ц. Н-во изготви и разпрати за всички хижи еднообразни хижни билети, които иматъ предъ видъ еднакво опредѣленитѣ такси за посещение на съюзнитѣ хижи. Съ това се слага началото на единия съюзенъ режимъ за всички хижи и отъ друга страна фонда „Хижестроителство“ се поставя на солидни основи.

Ц. Н-во следи и държи смѣтка за клоноветѣ, които се отклоняватъ отъ горнитѣ решения на конференцията.

— Членоветъ на Централното настоятелство благодарятъ на всички съюзни клонове или членове, които сѣ имали добрината да се сетятъ и ги поздравятъ за Новата година и Колежднитѣ празници.

Ски-влакъ въ Полша. И тази година Полскитѣ държавни желѣзници, съвмѣстно съ Официалното полско пѣтнишко бюро „Орбистъ“, устройватъ презъ месецъ февруарий 1938 година обиколка на зимна Полша съ луксозенъ ски-влакъ при маршрутъ КРАКОВЪ — ВОРОХТА — СЛАВСКО — КРИНИЦА — ЗАКОПАНЕ — ВИСЛА — КРАКОВЪ. Споменатитѣ междинни пунктове сѣ прочути центрове за зименъ спортъ въ Карпатитѣ. А Краковъ е известенъ исторически градъ съ ценни паметници изъ славното минало на Полша. Луксозниятъ ски-влакъ се състои отъ спални коли, вагонъ-ресторанъ, вагонъ-дансингъ и кино, вагонъ-бана и вагонъ за складъ и поправка на скиѣ.

За участие въ обиколката на ски-влака се плаща на лице злоти 215., което включва пѣтнитѣ, храната и квартирата. Подробни сведения въ кнцеларията на Централната или пъкъ въ I-во бълг. пѣтнишко бюро „България“, а. д., ул. „Московска“ 5, София, тел. 2-76-44 и 2-76-45.

К Л О Н О В Ъ Ж И В О Т Ъ

Плѣвенскиятъ клонъ „Кайлъшка-долина“ макаръ и далечъ отъ планината и лишенъ отъ подходящи обекти за излети, развива добра излетна дейность. Настоятелството на сѣщия, въ желанието си да постави на най-преденъ планъ излетитѣ, организира редовно такива и то при участието на по-голямъ брой дружески членове и гости. На 30.X и 1.XI. т. г. се състоя излетъ до хижа „Мазалат“ и околността, посетенъ отъ 26 души, а после се подготвиха голѣмитѣ излети до Тетевенския балканъ къмъ срѣдата на м. декемврий и такъвъ до хижа „Амбарича“ презъ Коledните празници.

На 20.XI. т. г. клонътъ устрои въ салона „Съгласие“ своята традиционна хризантемна вечеръ, прочута всрѣдъ плѣвенското гражданство съ красивата хризантемна украса и 45-минутното непрекъснато хоро. Вечеринката е била отлично посетена отъ отбрано-общество и много дружествени членове. Чистиятъ приходъ отъ сѣщата, около 5000 лева, е послужилъ за изплащане стари задължения по постройката на туристическия домъ.

Дамската секция при клона, макаръ и при едногодишно сѣществуване, е зарегистрирала добра дейность. Съ срѣдствата получавани отъ изнасянето на дневни и вечерни забави, сѣщата обзавежда дамската спалня при дома и въ едно близко бждеще, тя ще бжде напълно обзаведена съ пружинени легла и подходяща мебелировка. Усилено се подготвя още отъ сега, изнасянето на редица забави презъ зимния сезонъ.

Видинскиятъ клонъ „Бонония“ на 31.XII. 1937 год., е изнесълъ своята новогодишна вечеръ. Вечеринката е била открита съ приветствена речъ отъ председателя на клона г. д-ръ Петровъ. Туристътъ Мойсей Сжбевъ е изпълнилъ множество специални новогодишни пожелания и туристически декламации и хуморески. Въ 12 часа присѣстваващитѣ сж били поздравени съ новата година отъ кмета на града д-ръ Бончевъ и др. официални лица. При препълненъ салонъ и отлично настроение, вечеринката е завършила призори.

Клонътъ направи усиленіе праготвление за изнасяне традиционния зеленъ балъ на 29 януарий т. г.

Ямболскиятъ клонъ „Кабиле“ презъ тази година разви една сравнително добра излетна дейность. Реализирани сж 6 едnodневни, 5 двудневни и единъ многодневенъ излети, посетени отъ 167 души,

отъ които 103 мъже и 64 жени. Най-много излети сж предприети въ Сливенския балканъ. Изминати сж 1287 км. пътъ, отъ които 970 км. съ превозни срѣдства и 317 км. пеша. Записани сж 8 нови члена.

Отъ името на двата клона отъ Б. Т. С. и Ю. Т. С. г. проф. Петковъ изнесе една сказка на тема: „Опазване на българската природа“. Сказката бѣ добре посетена.

Клонътъ отъ гр. Банско съобщава, че на 3 декемврий м. г., поради неочакваното затопляне на времето, необичайно за това време, се е сринала една лавина и е затрудала единъ отъ работницитѣ на клона, който е работилъ на хижа „Бъндерица“.

Следъ нѣколко дни на 4 км. отъ града и само на 100 м. отъ електрическата централа се е срутилъ баира къмъ р. Демяница, като е завлѣкълъ голѣмо пространство млада засадена гора. Човѣшки жертви нѣма.

Варненскиятъ клонъ „Девненски извори“ въ извънредното си общо годишно събрание, състояло се на 26 ноемврий 1937 година е избралъ ново настоятелство въ съставъ:

Председателъ Асенъ Петровъ; председателъ инж. Ст. Гецовъ, секретаръ К. Траяновъ и домакинъ Тодоръ Дончевъ; съветници: Любенъ Бъчваровъ и Михаилъ Тодоровъ.

Тополовградскиятъ клонъ „Орлови скали“ проявява усилен излетна дейность. Всѣка недѣля презъ есенъта и зимата се устройватъ едnodневни и двудневни излети до Сакаръ планина, манастира Св. Троица, Калето и пр., които се посещаватъ отъ много излетници.

По починъ на клона „Родопи“ въ Харманлий е избранъ общограждански комитетъ за издаване брошура на града въ стопанско, културно, историческо и природокрасно отношение, която ще бжде богато илюстрирана.

Чирпанскиятъ клонъ „Меричлерски изворъ“ презъ настоящата година е привършилъ построяването на рѣчните плавателни басейни. Сжщо така засадени сж отъ клона 10.000 дръвчета и е запазена отъ опустошаване 100 декара гора.

Новиятъ номеръ на окръжното за пжтуване съ намаление по Б. Д. Ж. презъ 1938 година е III. 21—38 отъ 22. I. 1938 година.

ЗЛАТА УЧАСТЪ НА „ЛОТЪ“ И БЪЛГАРСКИТЪ ТУРИСТИ

На 24 ноемврий т. г., работници въ Пирина донасят вестта въ Св. Врачъ, че ниско въ гората летѣлъ аеропланъ, който следъ два последователни тресъци спрѣлъ да се чува. Не следъ много, радиото предава, че се изказва опасения за пѣтническиятъ полски самолетъ, който на пѣтъ за София съ трима души екипажъ и трима пѣтника не е пристигналъ навреме на аеропристанището.

Мъгли и бури сѣ горе въ Пирина. Десетъ дена вихрушки въ страшна полудавиятъ юдени танци, превиватъ се, изчезватъ, за да се явятъ нови и бѣснѣятъ съ още по-страшна сила въ пустоша на пиринскитъ висини.

И тежко и горко на оня, който се опита на халата страшна да излѣзе! Студове ще го пронизатъ, звѣрове ще го разкъсатъ, но читавъ не ще се върне. Нека се знае, че това, което се пѣе „Лѣте си Пиринъ хубава, но зиме люта и страшна“, не е пѣсень, а действителност.

За насъ, Св. Врачкитъ туристи, прития бури и мъгли, сѣдбата на пѣтничкитъ и самолета бѣ известна — трагична! А може би има и нѣкой живъ, който протяга братска рѣка за помощ. Помощъ — горе въ Пирина — въ студове „люти и страшни“.

Първъ замина най-голѣмиятъ туристъ и познавачъ на Пирина за с. Дебрене. Коста п. Тодоровъ, отъ кждето организира селяни и посрѣдъ нощъ заминаватъ за предполагаемото мѣсто. Следъ едногодневно търсене, капнали отъ студъ и умора, съобщаватъ, че трѣбва голѣма екипировка и издрѣжливостъ.

На другия денъ, заминава нова група туристи. Времето е малко по-благоприятно. Въ хижа Попина-Лѣка се разпредѣлятъ на групи. Въ една отъ тѣхъ влизатъ двамата наши туристи — Кочо Хр. Кръстевъ и Стойко Хр. Стояновъ и волонтиера Вениаминъ Миневъ. Следъ повече отъ 5-6 часа пѣтуване, горе край Мозговишкитъ височини, ето че се съзира едното крило на самолета. Той е вече откритъ. Картината е потресающа. Желѣзни части на самолета, едно крило на сѣщия значително запазено, разкъсани човѣшки тѣла, разхвърляни въ безпорядкъ книжа и документи и карта дампика върху тѣлото на пилота, обърната къмъ изтокъ.

Лобно мѣсто, на което първи сне шапка българскиятъ туристъ и отдаде почитъ на оцѣзи, които бѣха очаквани на аеропристанището, и, които никога не ще отидатъ тамъ!

Така изглежда

АСПИРИНЪ

ЛИЦЕВА СТРАНА

ОБРАТНА СТРАНА

Секцията „Австрия“ въ Виена, уснователката на Германско-Австрийския Алпийски Съюз, през м. ноември м. г. отпразднува своята 75-та годишнина, по който случай всички алпийски списания ѝ посветиха статии и изразиха своите приветствия.

Второто изкачване на Синиолху въ Сикимските Хималаи се е отдало на германската експедиция, състояща се от Гробъ, Пайдаръ и Шмадереръ. Лудвигъ Шмадереръ, единъ другаръ на загиналия подъ Нанга-Парбатъ Адолфъ Гьотнеръ, е изкачилъ върха точно една година следъ изкачването му отъ Гьотнеръ.

Участникътъ на новата английска експедиция за Еверестъ, Франкъ Смитъ, е привършилъ презъ изтеклото лѣто своите последни опитни изкачвания въ Хималаите, при които е записалъ като свой активъ нѣколко шестхилядници, между които е високиятъ 6830 м. Нилгири и високиятъ 7270 м. върхъ Мана Пикъ. Експедицията на англичаните за Еверестъ 1938 г. вече е привършила своите приготовления и въ началото на м. мартъ членовете ѝ ще потеглятъ за Индия. Водачъ на експедицията ще бѣде Х. Тилманъ.

Английскиятъ планинарски срѣди очакватъ отъ тази експедиция крайния успѣхъ.

Първата чисто австрийска хималайска експедиция, състояща се отъ известните австрийски алпинисти д-ръ Валтеръ Фрауенбергеръ, Фердлъ Кробатъ, инж. Ферд. Перингеръ подъ водачеството на проф. Р. Шварцгруберъ ще се отправи презъ предстоящата пролѣтъ за планините около изворите на Гангъ — групата Гарвалъ въ Хималаите. Въ противовесъ на англичаните, които се занимавагъ съ източната частъ на тази група, въ която досега съ изкачването на върховете Тризулъ, Каметъ и Нанда Деви, тѣ съ записали най-хубавите свои хималайски успѣхи, австрийците се отправятъ къмъ западната частъ на групата, досега посещена само отъ една шотландска експедиция.

Въ Торино е била открита въ втората половина на изминалия се месецъ декември Първата Италианска Национална Планинарска изложба, обхващаща всичките области на човѣшката дейность въ връзка съ планината. Италианскиятъ Алпийски Клубъ е взелъ участие съ модели на хижи, публикации, санитарна организация, задгранични експедиции, фотография въ планините и пр.

Числото на хижните посетители въ хижите на Германско-Австрийския Алпийски Съюзъ презъ 1936 г. — за когато е приключена официална статистика — възлиза на 943,000 души срещу 827,000 за предната 1935 г. Тѣй като броятъ на обхващаните отъ статистиката хижи е 600 срѣдното число на посетителите за всяка хижа надминава 1500, като разбира се има хижи, близки до голѣмите градове, въ чиято област посетителите възлизатъ на 109,000 (групата Ветершайнъ), а въ замѣна на това въ всичките хижи въ групата Ризерфернеръ хижните посетители сѣ били всичко 401.

Радиото въ служба на алпинизма. Италианскиятъ Алпийски Клубъ е направилъ едно въведение въ нѣколко хижи, като е инсталиралъ радио-предаватели, които сѣ причислени къмъ съседните голѣми предаватели. Така хижата Викторъ Емануелъ въ Парадизо е присъединена къмъ предавателя въ Понтъ, хижата Принцъ Пиомонтъ на Магерхорнъ къмъ предавателя въ Брьой, туринската хижа на Монбланъ къмъ предавателя въ Курмайоръ и хижата Гнифети на Монте-роза къмъ предавателя въ Гресоней. Значението на това нововъведение още не може да се схване напълно. Отъ него ще спечели особено алпийската спасителна служба. Високи хижи, до които не достига телефонниятъ кабелъ, могатъ по този начинъ при нещастие да алармиратъ веднага близкия долиненъ предавателъ и чрезъ него да поискатъ бърза помощъ. Етерните вълни ще могатъ да спасятъ твърде много планинари, особено презъ зимата, когато заплашващите лавини не позволяватъ приближаването на доброволни планинари.

Ултра-виолетовото облъчване презъ зимата расте до 300% спрѣмо лѣтното въ града — това е заключението отъ наблюденията, които физико-метеорологичната наблюдателница въ Давосъ е привършила. Съ това се обяснява голѣмото значение на зимното посещение въ планините.

Съобщение на редакцията

Начиная отъ идущия брой въ тази колона на съюзното списание редовно ще се помѣстватъ съобщения изъ бюлетина за печата на международния съюзъ на алпинистките сдружения. Този бюлетинъ ще излиза месечно и всѣки интересувашъ се може да го получи отъ постоянното бюро на съюза въ Женева срещу 0.50 шв. франка.

НАШИ ПОКОЙНИЦИ

† КИРИЛЪ АВРАМОВЪ

Въ тъжна есенъ още единъ обрulenъ листъ . . . На 31 октомврий 1937 година, въ 3 часа сутринята отъ люти рани издъхна нашия скъпъ другарь-туристъ и секретарь на Шуменския клонъ „Висока поляна“ отъ Българския туристически съюзъ

Кирилъ Аврамовъ

Не е измама! Единъ безподобенъ злодей, комуто бѣхме сторили добре да бжде пръвъ наемателъ на туристическата хижа на Шум. клонъ, Ал. Минчевъ, тайлъ повече отъ 2 години своето злопамятство, затова, че бѣ уволненъ и отстраненъ по сѣдебенъ редъ за нарушение морала въ хижата и въ защита престижа на чистото и свято име на туризма, простреля изъ засада сърдцето на туристическата организация и дейность въ Шуменъ. Замислениятъ пъкленъ планъ и заплахи за звѣрското отмъщение надъ цѣлото клоново настоятелство, започна отъ най-краткия и най-велкодушния, най-свиднатата жертва на шуменските туристи. Така падна на 29 октомврий 18½ часа, предъ прага на собствения му домъ, скъпия другарь, човѣка-труженикъ, който отъ самото основаване на дружеството ни и до сега цѣли 15 години, работи всеотдайно за родния туризъмъ, съ единъ ненадминатъ възторгъ и вѣра въ доброто, хубавото и възвишеното.

Кирилъ Аврамовъ бѣ единъ достоенъ гражданинъ и войнъ, единъ честенъ служителъ, младъ и надежденъ общественникъ, прекрасенъ синъ, любящъ съпругъ и неженъ баща. Той си отмина, ненадвалъ се на живота и на резултатитъ отъ упорития си трудъ. Оцелѣлъ презъ войната, изъ огнения адъ подъ кота 1050 и болеститъ на тежкото заложничество, той се отдаде на честна обществена служба като контролоръ на Шуменската община, секретарь на д-вото на зап. офицери и др. организации, и стане ду-

шата на туристическото дружество.

Единъ отъ крайгълнитъ камъни, единъ отъ стълбоветъ на туризма въ Шуменъ, бѣ въ единъ злочестъ мигъ насилствено съборенъ, като последно тържество на още останалото необлагородено и необуздано диво въ човѣшката душа.

Но не е ли това още неотмѣнната сѣдба въ нашия общественъ животъ и прави, която води по единъ кръстосанъ пътъ? Не е ли пътътъ на честна и доблестна обществена служба, пътъ къмъ Голгота? Нали така нѣкога изъ засада, подли убийци орждия на тъмното въ човѣшката душа, враговетъ на доброто, истината и хубавото, повалиха основатели и родоначалника на родния туризъмъ, честния общественкъ, щастливеца Алеко!

И сега, когато природата, която той тѣй обичаше, се гизди съ последния си многоцвѣтенъ есененъ нажитъ, когато тъжно капятъ листата и плаче небето, а зловещия кръсъкъ на отлитащитъ къмъ слънчеви убѣжища птици раздира забулената въ тъма нощъ, като горещи слъзи преливатъ въ сърдцата на неговитъ другари туристи скъпи спомени, които оплакватъ тежката загуба. Но азъ сълитъ на тази скръбъ, вмѣсто униние, възкръсва съзнанието, че още много тъмно, робско, необуздано и необлагородено има въ човѣшката душа и нашиятъ нрави и буди желание да се работи още по-предано и всеотдайно въ благодарното поле на туризма, който води къмъ възвисяване и облагородяване на човѣшкия духъ.

Така жертвата на Кирилъ Аврамовъ издига нетлененъ наметникъ въ душитъ ни и издига нова хоругва въ туристическо ни дѣло.

Да пребжде свѣтлиятъ споменъ за него въ вѣчния зракъ на роднитъ планини.

Шум. клонъ „Висока поляна“

На клоноветъ, които и до днесъ не сѣ съобщили точния брой на абонатитъ си за новата годишнина на списанието, настоящия брой се изпраща споредъ цифрата на минзлогодишнитъ имъ абонати.

Умоляватъ се тѣзи клонове най-късно до 28. II. 1938 година, да съобщатъ въ редакцията окончателния брой на абонатитъ си и евентуално поискатъ допълнителни или повърнатъ излишнитъ книжки.

Следъ тази дата редакцията не ще взема подъ внимание никакви закъснѣли рекламации.

† АНДРЕЙ ЖИВКОВЪ

На 9 септември т. г. на скалистия морски бряг при гр. Ахтопол, морето отне нашия скъп и много обичан приятел Андрей Живковъ (Дживъ), отличен планинар и член на Соф. кл. „Ал. Константиновъ“.

Андрей Живковъ е роден и израстъл въ София, където завърши Юридическия факултет и принадлежеше към оня вид страстни поклонници на планината, които безшумно, но неизменно бродеха из нейните добри, възторгаваха се от нейната красота и умъха да изживяват най-спонтанно всеки свой планински излет и да заразяват свойте близки приятели с своята преданост към прекрасния планински свят.

Андрей Живковъ още от ранни години обичаше планината, обичаше я беззаветно. Всеки недълен и праздичен ден, а през летните ваканции по цели седмици той обикаляше Витоша. Ст. Планина, Рила, Пиринъ. Младъ, хубавъ, строенъ, съ изваяно тѣло на атлет, при слънце и дъждъ, въ буря и мъгла, при радости и неугоди въ планината, той бѣше най-приятния, най-веселия, най-мил другаръ. Непрестанното му общуване съ планината бѣше закалило, както неговото изживящо здраве тѣло, тъй и неговия духъ и неговото сърдце. Андрей Живковъ бѣ преизпълненъ съ доброта, съ човѣчност, съ силно чувство за другарство и за дългъ. Той имаше рѣдко красива и чиста душа, защото той живѣше съ великитѣ откровения на майката природа.

Но безъ да вѣрвамъ въ предопределението на съдбата, действително се случи нѣщо непонятно и трагично — неговата съдба? Той броди смѣло из планинскитѣ добри и усои, изкачва величественитѣ върхове надъ тяхнитѣ пропасти... и уцелъ. И тамъ на слънчезия морски брягъ, любувайки се на необятната морска ширъ, една случайна вълна — да го грабне и следъ нѣколко минути да го върне отново на пѣска бездиханенъ трупъ. Жестока съдба!

Ние неговитѣ приятели отъ града и планината ще се примиримъ, защото грѣбна и ще запазимъ спомена за човѣка и приятеля Андрей Живковъ цѣлъ животъ.

Миръ на духътъ му!

Надя Божкова

† СТЕФАНЪ Н. ШИШКОВЪ

Въ края на м. декември м. г. склопачи въ Пловдивъ почетния съюзенъ членъ, виденъ туристически деятел и отличенъ познавачъ на Родопитѣ, Стефанъ Н. Шишковъ.

Между туристическитѣ дейци той се

ползуваше съ най-голыми симпатии и всички адмирираха неговата всестранна литературна и обществена дейност, имаша за предна целъ изучаване и опознаване на Родопитѣ въ географско-историческо, етнографско, стопанско и туристическо отношение. Неговитѣ трудове, резултатъ на широки познания върху Родопитѣ, изпъстрени съ сказания и легенди, се четатъ съ живъ интересъ, и въ нашата срѣда сѣ били винаги потикъ за тяхното посещение и по-близкото имъ изучаване.

По време на чествуване неговата 70-годишнина и полувѣковна културна дейностъ презъ м. юний 1936 г. той има възможностъ да види и чуе сърдечното признание на неговитѣ заслуги отъ съредопчани и представители на културни организации у насъ.

Неговата скромностъ се прояви и по време на юбилея му.

Направенитѣ му парични дарения той остави за единъ фондъ, отъ лихвитѣ на който да се издаватъ на чужди езици трудове за Родопитѣ и Бѣломорието.

Българскиятъ Туристически Съюзъ скърби заедно съ близкитѣ и почитателитѣ му, за преждевременната му кончина.

Д-ръ Б. К.

Туристическото дружество „Калояновъ Врѣхъ“ Пловдивъ, съ дълбока скръбъ известява за незамѣнимата загуба, която претърпѣ съ смъртѣта на неговия почетенъ членъ и единъ отъ основателитѣ му Стефанъ Н. Шишковъ, който почина на 26 декември въ Пловдивъ. Покойникътъ съ перо и дѣла допринесе много за насаждаване обичъ къмъ роднитѣ красоти.

Миръ на праха му!

Нашиятъ скъпъ другаръ и достъпенъ синъ на българската земя, Ангелъ Хр. Тахтаджиевъ, 31 годишенъ, преждевременно ни напустна за винаги. Не бѣше отдавна, когато той, заедно съ насъ, бродѣше изъ дебритѣ на стария Балканъ и творѣше свѣтлото дѣло на българския туризъмъ съ неизчерпаема енергия, младечески жаръ и предана любовъ — качества присѣщи само на неговия възвишенъ духъ, веселъ нравъ и всеотдайно сърдце.

И днесъ, когато той си отхожда, заедно съ насъ тѣжи цѣла туристическа България, а Балканътъ спуска тъмни завеси — мъгли, за да скѣта въ своитѣ девствени недра спомена за своя възторженъ поклонникъ и мощното „ехо“, съ което той приживъ ежечасно приветствуваше отъ неговитѣ сѣжни върхове величието, красотата и необятността на родния просторъ.

Отъ карловскитѣ туристи.

„Родопитъ“ като селищна област и планинска система, отъ Павелъ Делирадевъ, бул. Дондуковъ, 79, София, цена 40 лева.

Павелъ Делирадевъ се явява голѣмъ художникъ на перото и пламененъ изследователъ на българскитѣ планини, които въ редица популярни историко-географически очерци гой ги представя предъ обществото, съ оная тѣхна чаровностъ, която е схваната само отъ поета и носителя на изкуството. Павелъ Делирадевъ се явява и голѣмъ разказвачъ и човѣкъ съ мѣка оставя неговото четиво или компанията му. Относящъ се съ голѣма сериозностъ и вземайки отгоре си голѣмата отговорностъ върху изследвания предметъ, голѣмиятъ планинаръ се рови до неимовѣрностъ въ всички основания, легенди и теория, за да даде истинската картина Вървейки рѣка за рѣка съ науката, той даде освѣтления на множество грѣшки, които бѣха получили официалностъ въ географската ни наука и ги изправи.

Въпроситѣ за името на системата планини, разположени между Марица и Места, дали да бѣде „Родопъ“ или „Родопи“, както за тѣхния дѣлежъ и тѣхната граница съ Рила планини, сѣ разгледани съ голѣма обективностъ, осмислени географски и народностно и даденитѣ отъ Делирадева отговори се явяватъ най-точнитѣ, които се възприематъ и отъ младата ни географска наука България може само да се гордѣе съ такива като него хора!

Предлагания историко-географски очеркъ за Родопитѣ е само първата частъ отъ цѣлостното изследване отъ автора на Родопитѣ и сега тѣ се разглеждатъ само като селищна областъ и планинска система. Много видни имена на наши и чужди учени сѣ свързани съ изследванията на Родопитѣ, обаче, последнитѣ сѣ така многолики, че тѣхния цѣлостенъ образъ до сега още стои неоткритъ. „Снѣжнитѣ планини на тракитѣ“ — възпѣти още отъ Омира очакватъ благодарната работа на българскитѣ учени. Тѣ даватъ оригинални художествени образи, описани отъ народния ни поетъ Иванъ Вазовъ, Антонъ Страшимировъ, Страшимиръ Кринчевъ и др. художници на перото и четката, и откриватъ великата връзка между планината и населението. Родопитѣ сѣ царството на митическия пѣвецъ Орфей — олицетворение на вълшебната сила на музиката и поезията.

Съ книгата си автора съ възбуда и огорчение се противопоставя на без-

смисленото и свободно измѣнение на селищнитѣ и планински имена, които сѣ извори за изучаване историята и етнографията на дадена страна съ нейнитѣ живи и изчезнали народи. Родопитѣ като планинска система сѣ се схващали още отъ родоначалника на научната география и астрономия, Клавдий Птоломей проснати между Хебросъ (Марица), Нестосъ (Места) и Егейското крайбрежие. Въ тѣзи и сега приети граници Павелъ Делирадевъ раздѣля Родопитѣ на Западни, Северо-източни и Юго-източни Родопи, чиито планински вериги подробно описва въ трудѣтъ си. Книгата „Родопитѣ“ е брой отъ „Туристическата библиотека“, основана и редактирана отъ Павелъ Делирадевъ, отъ която до сега сѣ излѣзли географски очерци за Витоша, Осогово и Рила. Ние може да се гордѣемъ съ тѣзи отлични книги на Делирадева, понеже много по-богати и напреднали народи още нѣматъ за тѣхнитѣ планини такива популярни географско-исторически очерци, които иматъ огромно значение за изучаване на отечествознанието. Българскиятъ туристъ е сжщо гордъ и благодаренъ, че тѣзи богати книги сѣ отличенъ събеседникъ и водачъ при изучаването на нашата красива и величествена природа, която е открита книга на науката, изпѣстрена съ множество сърдечностъ, велики дѣла и великолеппи легенди.

Д-ръ Гюлеметовъ

Календаръ 1938 година на Държавната печатница. По една наложила се вече и радостно посрещната традиция Държ. печатница издаде и презъ настоящата година своя художественъ календаръ.

Неговата задача опредѣля и неговия видъ: посветенъ да представи въ чужбина красотитѣ на България, а на самитѣ българи да напомнимъ всѣки денъ за тѣхъ календарътъ е ограниченъ до избиране само между пейзажната живопись и фотографното изкуство. И като се има предъ видъ колко малкъ е избора у насъ въ тѣзи направления, трѣбва да се признае, че подбора на сюжетитѣ е извършенъ много съвестно и внимателно.

Останалото е въпросъ на техника, а не ще съмнение. самата Държ. печатница има най-добритѣ условия за нея, така че за календаря може да се кажатъ само хубави думи.

Препоръчваме го, прочее, съ пожеланието чрезъ по-голѣмъ тиражъ да бѣде по-достъпенъ за повече срѣди. **Ст. П.**

Въ снѣжния полумракъ

снимка Н. Ив. Божиновъ

Пиринъ планина

Отъ Г. Ст. Георгиевъ

I

Безразличието, съ което се отнасяме къмъ културнитъ и природнитъ ценности на собствената ни страна, отдавна е станало прословута българска черта. Гдето и да е вината за това, животътъ всъщностъ ни убеждава, че българската интелигенция, въ своята маса, непознава родната си земя и нейното минало. Ала още по-тъжното е, че тази интелигенция и днесъ не проявява добра воля за по-подробното и по-дълбокото проучване на своята страна.

Това отрицателно отношение, отъ гледището на значителнитъ пълноценни качества, съ които иначе е надаренъ българския духъ, е необяснимо, особено следъ като се знае, че племето ни отколе обитава срѣдището на полуострова, който отъ столѣтия е прицелна точка на разни външни домогвания. Чудно е тогавъ, какъ, подъ натиска на неизбѣжния нагонъ за самосъхранението и подъ влиянието на по-високата ни култура отъ по-ново време, тѣзи своеобразни геополитични условия не сж развили още у насъ, както у другитъ народи, по-будна ревнителностъ поне къмъ природнитъ ценности на земята ни . . .

Справедливиятъ и умѣстенъ укоръ: „И ние въ тебе, майко, ще измремъ чужденци“ не е само случайно патетично настроение на народния поетъ преди повече отъ половинъ вѣкъ. Въ тѣзи думи звучи кроткото огорчение на поета отъ една тогавашна действителностъ, която за жалостъ и днесъ се наблюдава въ нашия общественъ животъ и даже въ по-голѣмъ размѣръ. Нима не е осждително и сега, следъ полувѣковенъ непрестаненъ културенъ напредѣкъ, да знаешъ само по име цѣли области и бележити мѣста отъ своята малка родина, безъ да имашъ нѣкакъва представа за тѣхната многостранна стопанска, културна, историческа или естетическа значимостъ? . . .

Пиринъ планина е такава голѣма, но за жалостъ почти непозната народна ценностъ.

Отдалечена отъ линията на голѣмитъ международни пѣтища, които нѣкога сж прѣкосвали нашето отечество, тази планина столѣтия подъ редъ е била покрита съ тайственото було на неизвестността, както за учения свѣтъ, така и за по-голѣмата частъ отъ българския народъ. Името ѝ почва да се среща по-често едвамъ отъ времето на македонскитъ революционни борби, въ които тя взе героично участие. Следъ включването ѝ въ предѣлитъ на царството (1912 г.) тя вече по-често привлича погледитъ на учени люде у насъ и въ чужбина, а особено на разпазенитъ планинарски срѣди.

Днешниятъ интересъ къмъ тоя усамотенъ планински великанъ е изключително туристиченъ. Освенъ мѣстнитъ овчари, които лѣте бродятъ съ стадата си по неговитъ първично диви теменни части, единичкитъ други посетители на високия Пиринъ сж комай само туриститъ и любителитъ на внушителната високопланинска природа. Сжщитъ сж и ревностнитъ разпространители на нейното име и на нейната омайна красота, която подмамва съ чаровната си съблазнь. Но за жалостъ, броятъ и на тѣзи нейни вдъхновени поклонници далечъ още не достига онова, което може да се очаква отъ широко развитото се напоследѣкъ българско туристическо движение. Безспорно е, че тукъ влияятъ и причини отъ вториченъ редъ (скжпъ превозъ, общи финансови затруднения и пр.), които отекчаватъ положението по други пѣтища . . .

Макаръ геоморфоложки Пиринъ планина да е най-изящната творба на нашата високопланинска скулптура, нейното изключително мѣстоположение ѝ е отредило злата участь да изживѣва трагедията на обществено непризнатия първе

нецъ, който остава забравенъ, или недостатъчно оцененъ, въ собствената си страна. Истината е, че нейниятъ величественъ образъ бавно ще изпълва българското сърдце и единъ денъ ще израстне въ него съ пълния блѣсъкъ на своята сурова хаотична стихия, но ще трѣбва доста време докато тя догони известността и симпатитѣ, на които се радватъ Рила, Стара планина и Родопи. Нейното пъкъ планинарско значение ще се утвърждава успоредно съ напредъка и закрепването на самото планинарско движение у насъ, което, по всичко личи, въ бъдеще само ще я наложи на българското обществено съзнание.

Географското значение на Пиринъ планина не зависи само отъ физическитѣ ѝ размѣри. Тя, както и Рила, по височина не достига даже обикновенитѣ трихиляндини на европейския континентъ. Но за насъ, българитѣ, тѣзи две планини иматъ предимно вътрешно значение — като сжществени елементи на родната ни земя, свързани исторически било съ сръдищата, въ които презъ тъмното робство е останалъ да тлѣе още повишенъ религиозенъ и културенъ животъ, било съ епичнитѣ борби на племето ни и извънъ това, въ кръга на Балканския полуостровъ като географско понятие, дето тѣ наистина заематъ по височина първото и третото мѣста (Мусала—2925 м; Митика—Олимпъ—2918; Елъ-тепе 2915м.).

Пиринъ растила влиянието си надъ всички съседни области. Макаръ частъ отъ разклоненията му (Али Ботушъ, Бозъ-дагъ и др.), да се спускатъ на югъ и задъ гръцко-българската граница, дето се развиватъ въ по-низки планини, влиянието му въ по-голѣмата си частъ си остава пакъ чисто вътрешно, защото засѣга области, които се включватъ всецѣло въ предѣлитѣ на днешната ни държава. Климатичнитѣ му влияния сжщо не прекращаватъ тѣзи граници, макаръ да засѣгатъ много оградни области.

Антропогеографското отражение на Пиринъ върху съседнитѣ области е твърде чувствително. По начало, високопланинскитѣ релефи омѣкняватъ твърде съобщенията и затрудняватъ естествено-

то размѣстване на народнитѣ маси. Тѣ отклоняватъ търговскитѣ пътища въ други посоки и стѣсняватъ областитѣ на стопанско и политическо влияние особено въ крайграничнитѣ пояси. Затова политическитѣ граници често следватъ билата на голѣмитѣ планински масиви. До Балканската война турско-българската граница следваше голѣмия юженъ гребенъ на рилската подкова, а днесъ българо-гръцката граница прѣкосва южнитѣ разклонения на Пиринъ планина, нейде на югъ отъ Парилската и Папазчайрската седловини.

Въ пояситѣ надъ 1200 м. Пиринъ планина е необитаема. Презъ робството населението отъ околнитѣ села и градове често е дирило убежище въ дълбокитѣ недра на нейнитѣ заплетени лабиринти, които мълчаливо сж разгъвали зашумениитѣ си гори и пушинаци за гостоприемство. Но това население, закърмено въ инстинктивния страхъ предъ космическата сила на планината, въ нейното лице е виждало само новъ врагъ и не е могло да се задържи по високитѣ ѝ плещи, като създаде тамъ населени сръдища, както това е станало въ Алпитѣ или други обитаеми планини. Къмъ тия причини отъ вътрешенъ характеръ, които творческиятъ психо-механизъмъ на народното въображение е обличалъ винаги въ наивна легендарна образностъ и чудноватата експресивностъ, сж се присъединили и други, но вече отъ обективенъ и напълно реаленъ характеръ. Липсата на ярко изразени условия, годни да задоволятъ макаръ и най-елементарни стопански и поминъчни нужди, сж главната причина, да се откъсне нашия народъ отъ планинитѣ и морето и да не може да се развие у него особена привързаностъ къмъ тия два сжществени елементи на нашата родна земя. Тая отчужденостъ, наслоена отъ вѣковетѣ, и днесъ още дава отражението си комай въ всички прояви на нашето духовно творчество, когато се касае до дветѣ основни стихии на българската земя: планината и морето.

Въ българската изящна литература и досега планината не се изобразява като самоцель, а само като фонъ на други.

поетични и художествени съзercания, и то сравнително рѣдко. Причината затова е липсата на планинарска идеология и отношение къмъ планината у българския писателъ.

Пиринъ планина най-малко е спирала вниманието на нашия писателъ. Все поради нейната отдалеченостъ и изолираностъ отъ културнитѣ центрове, малцина български писатели сѣ могли да я видятъ непосредно и да се вдъхновятъ отъ нейнитѣ величествени образи и настроения (Яворовъ, Йовковъ, К. Константиновъ и нѣкои други). По всичко изглежда, че Вазовъ е написалъ разказа си „Въ Пиринъ“ (1889) по пѣтя на поетическото пресъздаване на нѣщо чуто, защото въпрѣки неговата позната любовъ къмъ българскитѣ планини, знае се, че той не е посещавалъ тая планина.

Въ българската живопись се забелязва сѣщото отношение къмъ планината, а особено къмъ Пиринъ. Досега никой не ни е далъ нѣщо по-значително, въ което да намѣри изразъ волния духъ и необятната широта на българския планински пейзажъ. Но въ това нѣма нищо странно щомъ се знае, че въобще въ българското художествено творчество още липсва голѣмата композиция, която като голѣмо конструктивно дѣло тепърва очаква своитѣ голѣми майстори. Нѣколко малки работи на Щъркелова, Гешева и др., ни даватъ отдѣлни откъси отъ огромната снага на планината.

Само въ областта на научното изследване Пиринъ е направилъ нѣколко необичайни за него стѣпки напредъ. Може да се каже, че неговиятъ геоморфоложки и фитогеографски обликъ сега е доста разведренъ благодарение изследванията на нѣкои чужди и наши учени презъ последнитѣ 50 години като: Цвийчъ, Янковичъ, Обестрайхъ, Пенкъ, Вурмъ, Козматъ, Жеко Радевъ, Стояновъ, Петковъ, Веленовски, Д. Ярановъ и особено д-ръ Луизъ, който освенъ своя обемистъ и цененъ трудъ: Морфологически студии въ ю. з. България ни даде и първата твърде точна карта на тая прекрасна планина.

Д-ръ Луизъ е почувствувалъ недостатъчността на турската и австрийската карта на Пиринъ и обладавайки лично

доста голѣма картографна опитностъ отъ снимачнитѣ си работи въ Албания, презъ 1926 и 1927 г. се е заелъ съ фотограметричното снимане на нашата планина. И благодарение сътрудничеството на известниятъ фотограметъръ д-ръ Рихардъ Финстервалдеръ това голѣмо дѣло бѣ завършено съ успѣхъ презъ 1929, когато бѣха окончателно изготвени дветѣ негови карти на Пиринъ: на цѣлата планина въ български предѣли, въ мѣрка 1:100,000 и на централната ѣ часть, въ мѣрка 1:25,000. Наистина и дветѣ карти сѣ бедни отъ къмъ планиметрични подробности, защото сѣ тъкмени съ огледъ къмъ геоморфоложкитѣ проучвания на тоя ученъ, но терена е изобразенъ съ твърде голѣма точностъ, благодарение на стереофотограметричнитѣ методи на снимане, които сѣ приложени за първи пѣтъ у насъ. Въ картитѣ сѣ се вмѣкнали нѣкои номенклатурни и други грѣшки, които често въвеждатъ въ заблуда дори и нѣкои български учени. Тѣхъ ще изложи по-късно, въ отдѣлнитѣ ми статии върху недостатъчността на нашитѣ знания за Пиринъ.

Дѣлото на д-ръ Луизъ има твърде голѣмо значение за българскитѣ планинари, които му дължатъ заслужена благодарностъ. Неговитѣ карти помогнаха да се установятъ истинскитѣ, или много близо до истинскитѣ, височинни отношения въ Пиринъ. До изработването листоветѣ за Пиринъ отъ новата българска карта, която безспорно ще бѣде най-точната работа въ това отношение, картитѣ на Луиза ще принасятъ неоценима услуга на всички, които се интересуватъ отъ Пиринъ и неговата картография.

Пиринъ е още почти непожтната областъ за обилни планинарски проучвания. Нека всички, които вече сѣ го обикнали и чувствуватъ вътрешната необходимостъ да прекаратъ известно време презъ годината въ неговитѣ диви недра, да отдѣлятъ малко грижи и за неговото планинарско проучване. Така тѣ ще осмислятъ по-добре своята планинарска дейностъ и ще принесатъ малкъ дѣлъ къмъ общитѣ усилия да се завладѣе и опознае напълно най-изящната българска планина.

Гранитнитъ

Скали, скали, скали,
скали гранитни
проръзватъ гордо висинитъ;
всрѣдъ сивитъ мъгли —
мъглитъ скитни —
надмогватъ, силни, самотитъ.

— — —
Обливатъ ги въ пролѣтъ кждрици пѣнливи
на буйни води,
огръватъ имъ нощемъ гърдитъ свѣтливи
бледи звезди.

Отдѣхватъ въ покоя на лѣтната жегга
и тѣхния миръ
допълня съ възторга на девствена нѣга
не женъ зефиръ.

А пищо ги кичи прохладната есенъ
съ вѣлшебни зори,
че лжчъ подранилъ ги прегръща унесенъ,
лудо гори.

И съ ледна пригръдка пристягатъ мъглитъ
мощний имъ станъ,
и меко се спуска далекъ къмъ политъ
снѣженъ саванъ.

* * *

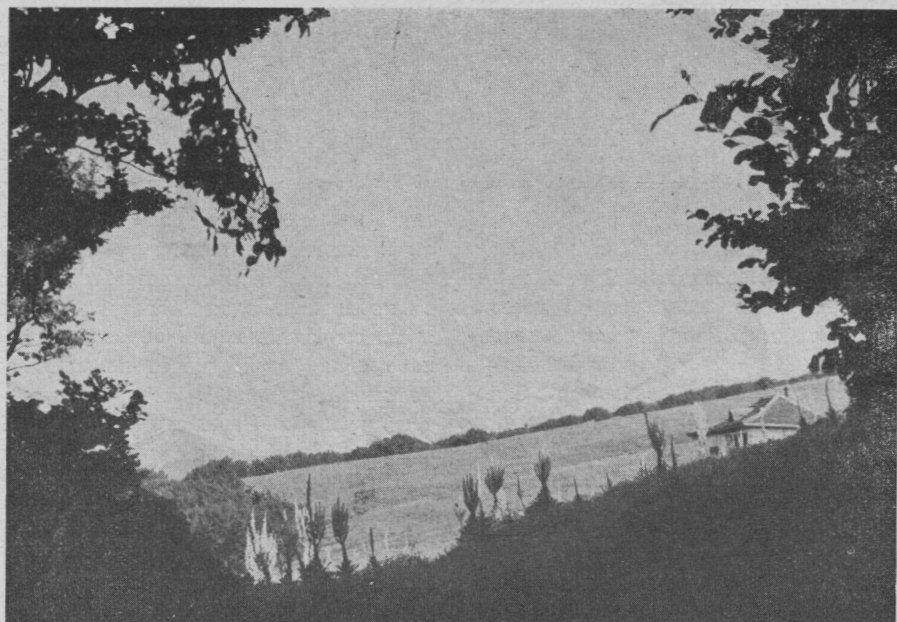
Ту дремятъ спокойни,
прикрити въ мъгли;
ту тѣтнатъ въ нестройни,
свѣткавни стрели.

— — —
И къртятъ пращинки и пѣсѣци ронятъ
подъ редъ вѣкветъ,
а крепко подели — далеко ги гонятъ
безъ пжтъ вѣтроветъ.

И кжсове едри и цѣли гранити
загубватъ опора,
политатъ стремглаво и кѣнватъ разбити
и стихватъ въ умора. . .

И пакъ островърхи, и пакъ величави
имъ дѣхатъ гърдитъ:
калени всрѣдъ бури — предъ бури корави
тѣ срѣщатъ бедитъ.

Е. Ш.

Изъ Пирдонския балканъ

Текстъ и снимки отъ Ц. Цановъ

Не веднѣжъ, не два пѣти съмъ се качвалъ на в. Паскалъ, ала мощната и сурова снага на голия първенецъ на Пирдонския балканъ винаги ме е мамила съ своята студенина и сериозностъ. Нима може да отекчи нѣкого волното рѣне по Великата планина! Балканътъ винаги е новъ и интересенъ, за всѣки новъ день, за всѣки часъ и минута ни готви и показва все по-нови и по-нови разнообразия, на всѣка стѣпка нови картини. А качвали ли сте се вие на Паскалъ? Поглеждали ли сте отъ него?

Утре въ петь? — Въ петь.

Както обикновено, въ петь часа сутринята, другарѣтъ ми, отпуснатъ спокойно въ нѣжнитѣ обятия на ... едно топло чершафосано одеало, спѣше блажено. Спасяваше положението само обстоятелството, че отъ вечерята още раницата и дрехитѣ бѣха приготвени (какъ ли се е сетилъ!) и следъ едно мал-

ко сърдито ставане, две-три лениви протегания и нѣколко прозявки — напуснахме тихо двора.

Другиятъ членъ на тройката ни, скранъ окончателно съ точността, съвсемъ ме отчая. Той пѣкъ и раницата не приготвилъ. Оставихме го да се стѣга и ни догони. Познавамъ го добре, въ ходенето е ненадминатъ, ала мѣчно трѣгва.

Оставяме Пирдопъ, унесенъ въ сладостната дремка на хладната утринъ. Мълчимъ и крачимъ по широкия и равенъ пѣтъ, начало на презбалкански проходъ за долината на Вита, уви, само начало, (българска работа). Крачимъ твърдо къмъ набелѣзаната целъ — върховетѣ Косица — Паскалъ. А чистото и спокойно небе вече леко руменѣ около студениятъ плещи на Веженъ. Въздухътъ е свежъ и чистъ, като дѣтска цѣлувка. Кла-советѣ, погълнали златото на лѣтното

слънце, навели леко своите чела, впитват ведър поглед въ недрата на майката земя, тръпнейки нѣжно подъ ласките на утринния вѣтрецъ.

На около три километра отъ града, тамъ, гдето бързитъ води на Славска рѣка се срещатъ съ пѣнливите струи на Скока, ние напускаме хубавия пѣть и поемаме пѣтеката къмъ Данчовия агѣлъ. Вървимъ по лѣвия брѣгъ на р. Скока. Пѣтеката въ началото си е доста стрѣмна и уморителна, ала следъ двадесетина минути тежъкъ ходъ и кратка почивка на кракъ при сливата, изхвъркваме на билото на спускащия се склонъ Солаковъ-рѣтъ. Слънцето вече е пламнало надъ Веженъ и лѣе пурпуренъ блѣсъкъ въ идиличната пирдопска долина. Въ тънка синева, багрени отъ изгрѣва, скромно се кипрятъ въ далечината спретнатитъ и кокетни кѣщички на градчето.

Вървимъ направо, безъ пѣтека изъ росната трева. Приятниятъ хладъ на утринята ни дава крила — нечувствайки стрѣмния пѣть и тежестта на раницитъ, мамени отъ вълшебните прелести на гори, рудини и чукари, ние летимъ и неусѣтно срѣщаме планинския пѣть, който приятелски ни приветства и въвежда

подъ клонитъ на близката горичка. Следъ нѣколко лѣкатушения подъ сведенитъ росни грани на пробуждащитъ се млади буки и габраци, пѣтеката ни показва дѣдовия Данчовъ агѣлъ, старъ и грохналъ, сгушенъ подъ нѣколко високи буки, обкрѣженъ отъ стрѣмна и обрасла съ папратъ и овчарски босилекъ поляна. Отминаваме го, прескачайки пѣнливите и ледени води на бѣбривия потокъ, като го оставяме да скача волно и игриво изъ дола, и на единъ дѣхъ се изкачваме на обраслата въ буйна тревна растителностъ поляна. Това е голѣмото торище, изпѣстрено като китенъ губервъ. Равнецъ, звѣника, босилекъ, чубрица и безброй още билки и цвѣта цвѣтятъ и ухаятъ, напоявайки въздуха съ лекъ и нѣженъ ароматъ, а лопенѣтъ грѣйналъ на слънцето, като факла отъ разтопено злато, срѣдъ безброй блѣстящи и искрящи брилянтни капчица роса.

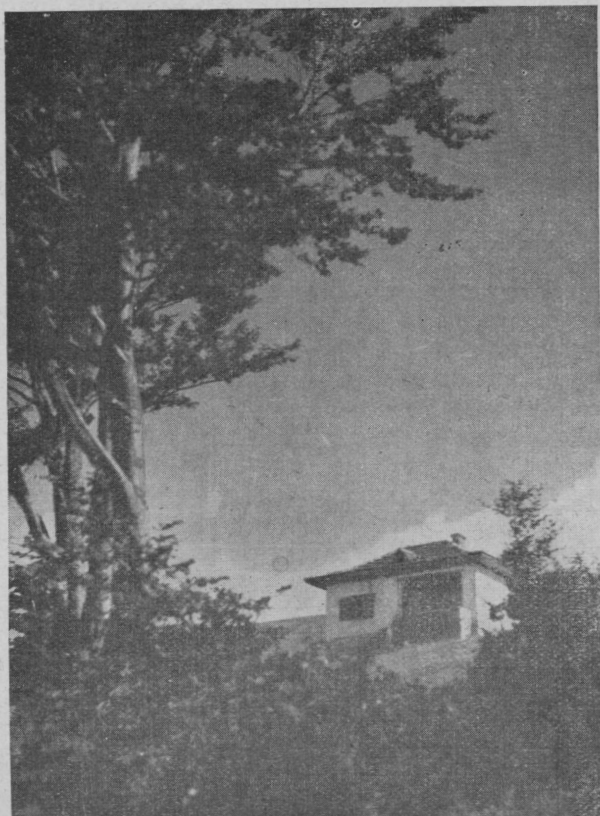
Прекосяваме тази цвѣтна поляна, правейки една дѣга на северозападъ и навлизаме наново въ горичката. Тукъ пакъ срѣщаме нашия палавъ познайникъ да скача смѣло отъ една скала. Водопадчето, което образуватъ тукъ водитъ на Мали изворъ, е наистина едно кѣтче на красотата. Това е мѣстото, гдето презъ цѣлото лѣто цвѣтятъ едри незабравки.

Пѣтеката ни превежда презъ едно трасавище — това е легловището на прѣспа, която до кѣсно презъ лѣтото се бѣлѣе. Дърветата, върху които голѣмата снѣжна маса е лежала така длго, сж останали далече по-назадъ въ разлистването си, съ поломени клони и превити отъ тежестта на снѣга стебла. Преминаваме още една малка стрѣмна нанагорница. Гората се свършва и предъ насъ грѣйва на слънцето единъ свѣтълъ пейзажъ отъ зелена трева, разнообразни цвѣта, шумящата горичка и каналата като лебедъ хижа Паскалъ.

Уютна и приветлива, отворила своите врати за всички, гостоприемна въ всѣко време, тя дружелюбно посрѣщна и насъ.

Съ голѣма любовъ и още по-голѣми жертви, въодушевени младежи-туристи отъ 15 до 55 годишна възраст, я по-

Хижа Паскалъ

строи́ха тукъ, край Мали-изворъ, за да служи, да дава стрѣ́ха на всички, морни пѣтници, пастири и залюбили планината смелци, трѣгнали на воля по побацима Балканъ, кога ги свари нощъ или невѣрно време.

Тукъ, като че нарочно обширната тучна рудина дълбоко се е врѣзала въ горното крайще на Славската гора, за да образува една почти кръгла поляна, срѣдъ която изъ каменнитѣ недра на милата планина бликатъ буйнитѣ и ледени води на Мали-изворъ.

Гора, китна поляна, студенъ изворъ, какво по-хубаво съчетание за мѣстото на една планинска хижа. А какви гледки се откриватъ?! . . . Тукъ минава и черновитската пѣтека, която съ усилия прехвърля седловината на западъ отъ върха Косица. Хижата е удобенъ изходенъ пунктъ за близки и далечни излетни обекти.

Тукъ трѣбва да подчертаемъ благо-разумието и настойчивостта на строителния комитетъ, да ги похвалимъ и изкажемъ своята благодарностъ, които съ голѣми усилия и лична отговорностъ, дори, завършиха успѣшно това скъпо дружествено начинание. Любовта, съ която тѣ изградиха хижата и съ която и сега я обграждатъ, е станала пословична. И не съ празни думи, когато се казва, че ако искашъ да ядосашъ С. Савовъ, кажи му, че на хижата има пакъ нѣкаква повреда. На бай Симона се разваля не само настроението, ами съ дни не може нито да яде, нито да спи.

Трѣбва да споменемъ и за неизчерпаемитѣ усилия на малцината пирдопски туристи, които, като изключимъ само камѣнитѣ, които съ събирани отъ самото мѣсто, всички други материали изнесоха съ раницитѣ си до м. Мали-изворъ.

„И колкото сме обрадвани отъ усилията на строителитѣ, пише г. П. Делирадевъ (кн. Отъ Комъ до Емине — стр. 53.), които сж дѣлили, както се казва, отъ залъка си, за да дадатъ подслонъ на пѣтника презъ милата, но страшна планина, толкова сме възмутени и посрамени отъ отплатата на онѣзи, за които сж правени тѣзи жертви. Всичко въ кокетната хижа: и варосани стени, и врати, и маси, и столове, и тавана сж изпоцапани и изпорѣзани, за да се наслагатъ по тѣхъ никому ненужднитѣ имена на незнайни посетители. Писано е съ моливъ, съ вжгленъ, съ острието на ножа. Че не липсватъ и мръсни изображения на вдъхновени художници. Подписвали сж се не само селянчетата и безразсъдно-палави школници. Не. Има „саморжчни подписи“ на маса организирани туристи съ обозначение на дружеството, къмъ което се числятъ тѣзи голѣми любители на природата. Споменаватъ се Фонфонъ, Родни-балкани, Алеко и пр. и пр.

„Сжщата черна неблагодарностъ се повтаря и въ другитѣ хижи“.

Правя тази извадка, за да не става нужда азъ да правя констатации, които, както се вижда, не сж твърде ласкави и вѣроятно ще има много засегнати.

Други гости, въ желанието си до край да се възползватъ отъ търпеливото гостоприемство на нашата хижа, вкара-

ли и магарето си въ нея. И това не сж били пастири, това положително го знаемъ.

Отъ всичко казано до тукъ се вижда, че знайни и незнайни, близки и далечни гости посѣщаватъ хижата, а това е достатъчно красноречиво доказателство за нейното значение.

Хижата е отворена презъ всѣко време, нѣма пазачъ и по тази причина не може да се събира такса за ношуване, а така сжщо и да се контролиратъ посетителитѣ.

Построена е на една височина около 1500 м. Състои се отъ две стаи, снабдени съ нари и печки и една, съ южно изложение покрита веранда. Отъ тукъ се откриватъ незабравими гледки. Вижда се островръха Рила, Родопитѣ, Ето свѣтналия въ този моментъ конусообразенъ Свещи пласъ: рунтави мъгли се отправятъ сега по него, предъ него е Голешъ, насрѣща ни се е зелнала хубавицата Срѣдна-гора. Ето в. Братия, тамъ Мухча, това пѣкъ е поляната Златювица, а онзи връхъ, е, дето се синѣе въ далечината, е Богданъ. Виждашъ какъ се губятъ долу малкитѣ баирчета и сребърната змия — Тополница какъ се провира между тѣснинитѣ...

Слънцето се бѣ вдигнало вече доста високо, когато поехме пѣтя къмъ върховетѣ Косица и Паскалъ.

Зима надъ Пирина

Нова година въ плавнината

Нашият
свѣтъ

Зимна гора

Писма отъ планината

Хижа М., преди Бъдни вечеръ

Драги К.,

Денътъ, въ който цѣлото ни сѣщество, всичката ни мисль и всичкитѣ ни желанія се свеждатъ до единичното видение: планината, идва тъй тежко дочаканъ всрѣдъ нечистата мъгла на града! И въпрѣки, това, той ни заварва духовно неподготвени за великата радостъ — намѣрили се изведнажъ въ планината, ние не можемъ да разберемъ веднага разликата, която отличава нейния свѣтъ отъ този на града.

Първата вечеръ, когато човѣкъ стои свитъ край печката въ закѣтаната високодолинска хижа, струва му се, че е неканенъ гостъ въ планината, която не иска да подслони жадната му душа.

Ето, азъ съмъ вече отъ нѣколко часа всрѣдъ бѣлитѣ, посивѣли въ полусѣнката на вечерния здрачъ, планински куполи и все още се чувствавамъ чуждъ въ този свѣтъ на мълчаливата и затворена за себе си красота.

Въ багажа, който изнесохъ съ себе си за цѣлата седмица престой въ планината, като че ли се е промѣкналъ частъ отъ товара на нашия духъ въ градоветѣ. Той не иска драговошно да отстъпи мѣстото си на новия роякъ мисли и картини, които нахлуватъ безпрепятствено въ главата ми предъ вида на старитѣ планински познати. Този товаръ ме следва и тукъ като неотлъчната сѣнка на съвѣстѣта следъ нѣкое прегрѣшение.

Нѣкаква неясна борба се води между тѣхъ въ мене: сърдцето уплашено ту замира, ту съчувствено затуптява силно като изтървано. Елементитѣ на планината — като картина и като преживѣване — за единъ моментъ ме завладяватъ напълно и тогава луда радостъ, радостѣта на избавлението, блѣска въ гърдитѣ ми и намира да излѣзе като дълго сдържанъ викъ. Въ лекотата на нѣкаква непозната самозабрава — като следъ внезапно притихнала силна болка

— азъ политамъ и скѣсвамъ съ земното притегляне, като нѣкакъвъ нетленечъ духъ изъ това царство на снѣжното влѣшебство.

И изведнажъ: нѣкаква подло промѣкнала се до тукъ мисль отъ града ме сваля наново върху „долния“ свѣтъ на трѣзвото съзнание, картинитѣ избледняватъ предъ очитѣ ми, губятъ блѣска на мистичността си и азъ виждамъ наоколо си пакъ изстинали камъни, затрупанъ клекъ, навети преспи и прихлюпената въ снѣга хижа.

Като бѣглецъ, дълго преследванъ и най-сетне изтърванъ, азъ треперя въ страха да не бѣда откритъ, сѣщото време, когато първитѣ пристѣпи на жадуваната радостъ ме каратъ да губя самообладанието и зазвучаватъ въ ухото ми като нѣкакъвъ далеченъ химнъ, едва сега откритъ и все пакъ тъй добре познатъ.

Въ следитѣ на изчезващия день, азъ се боря срещу образитѣ на живота въ града, преследващи ме и тукъ като картини на изживѣнъ ужасъ, който не можемъ да отпѣдимъ отъ очитѣ си, тъй както въ неспокойния сънъ потрепервайки се браня срещу чудноватитѣ видения, които планината властно налага на прогледналото въ другия миръ съзнание. И цѣлата нощъ протича по границата между безсънието, изпълнено съ неканени уплахи и съня, тревоженъ отъ идващитѣ изъ недействителността образи.

Едва сутринтѣ борбата завършва, градътъ — като тежко бремѣ — потъва въ забравата, отхвърленъ отъ съзнанието, за да засияе въ душата ми блѣска на зимната планина.

Чудо! Планината сега е друга: това е тя, мечтаната планина, къмъ която се стремѣхъ и която обгаряше като видение болезнено надигащитѣ се купнежи.

Планината сега е моя: тя ме познава, тя ме гали съ вуалитѣ на сутринния си

танцъ, върховетъ ми киматъ съ примамваща приветливостъ и ущелията обеща- ватъ да ми разкажатъ тайнитъ си.

Азъ се чувствавамъ свободенъ въ сѣ- щия моментъ, когато ставамъ отново пленникъ, доброволенъ пленникъ, на то- зи новъ свѣтъ.

Така е, драги приятелю: ние винаги и всѣкжде сме пленници, макаръ и да живѣемъ съ илюзията, че се боримъ и достигаемъ свободата. Пленници на нѣкак- ва идея или нѣкакви потици, на нѣкаква илюзия, или на действителността въ града или пъкъ тукъ пленници на пла- нинската красота, обрекли се на нейната неземна святостъ.

Но въ кого отъ насъ не бушува ще- нието да се откъснемъ и отъ земния видъ на планината и да литнемъ въ про- стора наистина свободни и волни? Нима стремежътъ къмъ върха въ своята сѣщ- ностъ не е стремежъ къмъ видимата точ- ка на най-ограниченото допиране до зе- мята, на най-великата илюзия за най-мал- ката зависимостъ отъ нея и нима тамъ го- ре въ всѣкого отъ насъ не клокочи жела- нието съ единъ единственъ скокъ въ про- стора да се откъснемъ отъ цѣлия земенъ свѣтъ завинаги, да скъсаме вѣригитъ на земнитъ закони и да прекратимъ грани- цата на неземното?

Тогава и планинитъ биха ни изглежда- ли невъзможно грозни отгоре, като сим- воли на земната зависимостъ, несъвър- шенни и неукни творения на нѣкой про- кълнатъ духъ, когато сега ни изглеж- датъ като символи на вѣчната свобода и тайна.

И все пакъ, даже и въ планината, ние имаме чувството за относителното съ- вършенство и красота, което спрѣмо тѣзи въ града ни се струва като абсолютно. Колко отчайващо тежъкъ трѣбва да е на- шиятъ животъ въ града, щомъ като и това прозрѣние за относителността ни задоволява!

— — — — —
Сега планината е вече друга. Това е моята планина.

Исправенъ на стѣпалцето предъ хи- жата, азъ я гледамъ въ нейното пред- изгрѣвно великолепие и зная: това е моя-

та планина, до която искахъ съ послед- нитъ сили на волята и духа да се добера.

И сега, когато ще преживѣя търже- ството на утринното ѝ освещаване, азъ чувствавамъ всичкото величие на високо- то благоволение, което ме докосва и ка- ра да живѣя изключително чрезъ по- гледа си.

Планинскиятъ изгрѣвъ! Никой никога не ще разбере мощта на това чудно явление, взето изъ непознатата фантасти- ка на простора, което не се повтаря, но и не пропуска часа си съ една неумоли- мостъ, която отсѣжда окончателно между нощта и деня.

Презъ всичкото време на деня, въ пла- нината нѣма часъ на толкова динамика и животъ, толкова сила и вълшебство. Ние не виждаме слънцето да се движи презъ деня, играта на облацитъ ни е близка и безотговорна, между тѣхъ и въ дневната свѣтлина върховетъ се възземватъ все така настойчиво и сигурно до късния за- лѣзъ, който самъ е нѣкакво неизбѣжно изгаряне въ огромната пещъ на приро- дата.

Но въ трѣбящата свѣтлина на сутриш- ния пожаръ, ние чувстваваме като нѣкак- во космическо събитие съ неизмѣрими последици видимото изгрѣване на слън- цето, което — запжтило се отъ далечната доба на нощта — само въ нѣколко мига възлиза надъ планинскитъ хребети, поко- рява свѣта и залива планината съ одеж- дата на новия день. Предъ очитъ ни се извършва нѣкакво велико тайнство, предъ което и планината смирено стои и чака своя редъ: тогава идва деньтъ, ся- кашъ като първия день на свѣта.

Въ никой другъ моментъ планината не ни обзема толкова властно и неосгѣп- но, както въ часа на изгрѣва — тогава ние не принадлежимъ на себе си, а като частичка на голѣмия космосъ сме сякашъ призовани свидетели да утвърдимъ всич- кото съвършенство на това рождение.

И покрѣстени въ него, ние се чув- ствуваме изведнажъ обнадѣждени и леки, готови за подвига презъ настѣпилния день, принадлежащи на планината и тя на насъ.

Твой В.

Кавказъ

По Ферд. Перингеръ

Интересътъ у българскитѣ планинарски сръди къмъ Кавказъ напоследкъ нарастна твърде много. Съ огледъ на него, даваме настоящия преводъ, взетъ отъ списанието „Деръ Бергшайгеръ“, октомврий 1937 г., въ който е предадено изкачването на австрийската експедиция Шварцгруберъ презъ 1936 година по билото отъ Дюхтау до Коштантау.

Въ Кавказъ нѣма вече неизкачени високи върхове! Планинарътъ днесъ може да се подвизава тамъ въ две насоки: или ще завладява странични групи съ сравнително низки, още неизкачени върхове или пъкъ ще търси нови пѣтища по вече изкаченитѣ главни върхове. Следвайки тази възможность, австрийската кавказка експедиция 1936 г. избра като своя областъ сърдцето на Централния Кавказъ, групата Безенги. Всичкитѣ петхилядници на Кавказъ, съ изключение на вулканскитѣ куполи Елбрусъ и Казбекъ, сж съединени въ тази група. Отъ дветѣ страни на ледника Безенги, се издигатъ върхове отъ надалпийска височина и мощъ; ледената стена на Безенги или билото отъ Дюхтау до Коштантау нѣматъ съперникъ въ Алпийтѣ. Макарь и изкачени, тѣзи планински исполини, поставятъ въ своитѣ скатове и ребра задачи, които привличатъ мощно.

Като изискана цель на нашето пѣтуване бѣ първото преминаване на съединителното било отъ Дюхтау до Коштантау. Ние го нарекохме кѣсо „Голѣмото било“. То представлява достоенъ съперникъ на ледената стена на Безенги. Тамъ цѣла редица блѣстящи, ледени върхове, тука цѣлъ низъ диви, тъмни скални върхове съ тѣсни фирнови спусъци. Отъ Дюхтау (5198 м.) раздробеното скално било се извива презъ върховетѣ на Мирширгитау (4926 м.) къмъ Хрумколбашъ (4676 м.) спуска се къмъ шартето (Б. р. тѣсенъ превалъ) на Хрумколъ и завива къмъ Коштантау (4145 м.). Двата крайни пунктове сж отдалечени по въздушна линия 8 км. единъ отъ другъ, което е по-малко отъ дългата 12 км. стена на Безенги.

Но докато тамъ дълги фирнови гребени позволяватъ леко напредване, тукъ следватъ скални кули една следъ друга, раздѣлени съ стотици метри дълбоки превали. На основание тѣзи данни, ние преценихме миналата година изгледитѣ за успѣхъ твърде песимистично. Презъ зимата, обаче, когато ние виждахме планинитѣ само на снимки, преодоляването на „Голѣмото било“ стана за насъ саморазбираемо. Това победно съзнание стори мѣсто на много съмнения, когато сега при преминаването на Шхара (5184 м.) имяхме предъ очитѣ си нашата цель цѣли четири дни. Билото не бѣ изгубило нищо отъ своята страхотность и дължина и тамъ, кѣдето презъ зимата ние бѣхме начертали своя пѣтъ, действителността казваше едно отсечено „не“.

Съзнавайки величината на нашата задача, ние решихме да снабдимъ два билни превала съ храна. Лошо време осуети това намѣрение. Многого новъ снѣгъ направи опасно изкачването на ребрата, които водѣха къмъ превалитѣ и които ни напомняха много пѣтя Палавичини по Глокнера. Затова ние се обърнахме къмъ други цели и оставихме време на слѣдното да стопи новия снѣгъ. Въ петдневното бродене ние прекосихме Шхара и източния връхъ на Дшангитау. Последва отново влошаване на времето, което трая толкова дълго, че ни ограби времето за занасянето храна до превалитѣ. Ние бѣхме поставени предъ решението: или да се вкопчимъ въ билото безъ подготовка или да се откажемъ отъ него. Изборътъ ни не бѣ труденъ.

На 2 августъ, ние напуснахме базисния лагеръ (3.200 м.) при ясно звездно небе; нашата близка цель бѣ Дюхтау. Бавно се изкачвахме ние съ тежкитѣ раници по морената, която води къмъ единъ малкъ ледникъ югозападно отъ Дюхтау. Скоро попаднахме въ сѣнката на месеца; мълчаливо всѣки си избира най-удобния пѣтъ и следва своитѣ мисли. Върху всички ни тежи неизвестността на идващото.

При първото зазоряване ние поставихме котките и се покатерихме по отличен фирн по рѣба, който ни изведе къмъ снѣжното поле, покриващо цѣлия югозападенъ склонъ.

Започва да се развиделява. Ние се спираме нѣколко минути и гледаме. Срещу насъ се изправя сериозна и тъмна стената Безенги, незасегната още отъ слънчевъ лъчъ, но далече нѣкѣде на западъ, грамадниятъ куполъ на Елбрусъ гори вече въ сутриннитъ лъчи. Свѣтлината прогонва съмнението въ успѣха и въ радостна довѣрчивостъ, ние се устремяваме къмъ нашата целъ. Прекосваме фирновото поле право къмъ изтокъ до започването на едно ребро, което свършва 400 м. по-високо до пѣтя Мѣмери. Всѣки търси по свой начинъ блаженството си: Херманъ и Валтеръ се изкачватъ по линията на отвеса, Фердлъ и азъ се стремимъ въ стрѣмни зигъ-заги нагоре. Въ равномѣрно качване ние печелимъ метъръ по метъръ. Бронираниятъ ледъ ни принуждава да копаемъ стѣпки. Гръбнацитъ ни сѣ пречупени напредъ силно, но жбитъ на котките едва улавятъ въ леда.

— Какво мислишъ, Фердлъ, колко е стрѣменъ спусъка? — питамъ азъ.

— 60 градуса, не повече, — е кѣсиятъ отговоръ. Неговитъ очи свѣтятъ отъ въодушевление. На височината къмъ 4700 м. реброто свършва въ малъкъ превалъ. Часътъ е едва 8.30; ние сме довольни отъ напредването и почиваме.

Отъ тукъ нататъкъ, обстоятелствата се влошаватъ внезапно. Изведнажъ ние попадаме въ страхуваниятъ маси новъ снѣгъ. Сега осигуряването става безусловна необходимостъ. Въ снѣжнящо се водене ние се боримъ нагоре, Херманъ Радичнигъ, Фердлъ Кробатъ, Валтеръ Фрауенбергеръ и азъ. Страшно мъчително. Скалитъ сѣ мъчни и трѣбва да бждатъ буквално изкопавани подъ снѣга. Яростно се бори първиятъ съ бѣлитъ маси, забравилъ величавата околностъ и изгубилъ всѣко чувство за времето. Той остава изненаданъ, когато другаритъ му извикватъ, че за дължината на едно вжже е употребилъ часъ и половина. После той трѣбва да почива и другъ заема не-

говото мѣсто. Пулсътъ се успокоява и окото добива отново съзнание за красотата на околнитъ върхове. Едва чрезъ тази двойственостъ, съзнателно наблюдаване и твърда работа, нашето нѣколкодневно пътуване стана едно голѣмо преживяване.

Времето лети. Вече е следобѣдъ, когато ние се изправяме предъ едно надвисено билно възвишение, кръстено отъ Мѣмери „Слънчевия часовникъ“. Неговото обхождане е технически най-мъжната частъ отъ възлаза. Но снѣгътъ се е свлякълъ отъ стрѣмнитъ плочи и ние чувствуваме хубавото катерене като истинско съзвемане. Въ 19 часа сме въ подножието на върховата камина. Тѣсна скална ивица ни предлага дълго очакваното мѣсто за бивакъ, въ който ние преспиваме цѣлата нощъ въ своитъ чували. Студътъ ни разбужда едва сутринътъ, която ни носи отново прекрасно време.

Предпазливо се измѣкваме съ втвърденитъ си тѣла отъ чувалитъ. Оставяме раницитъ въ бивака и докопваме вледенената върхова камина. Промѣквайки се презъ единъ своеобразенъ тунелъ, ние се показваме на слънце и въ нѣколко минути достигае върха. Доволни стоимъ тукъ на топлото слънце до каменната грамада. Въздухътъ е неподвиженъ, неизмѣримо далечна и красива е гледката. До посягане близко е срещу насъ една смѣла скална колона, горда и недостѣпна — източниятъ връхъ Дюхтау, последниятъ неизкаченъ петхилядникъ въ Кавказъ. Само съ 40 м. по-низъкъ отъ главниятъ връхъ, отсичаме радостно ние и горимъ отъ желание да го завладѣемъ. Най-добре изглежда южниятъ скатъ, по него ще опитаме най-напредъ.

Спускаме се къмъ бивака по камината и отъ тамъ се вмѣкваме въ склона на Дюхтау, който стремглаво се спуска на югъ 1200 м. отъ превала между двата върха. Прекосяваме спусъка и достигаемъ шартето на южния склонъ. Скалното за-снѣжаване ни кара да работимъ упорито и едва съ катерачни обуца ни се удава да изкачимъ гладката странична стена. Едно фирново поле и кѣсиятъ върховъ скатъ и — последниятъ петхилядникъ е нашъ!

Ние закачваме своя флаг и празнуваме пфейки рѣдкия часъ на върха. Вѣтрини-тѣ пристѣпи, обаче, ни прогонватъ. Понеже едно прекрѣчане е възможно само съ отвързване, ние се връщаме по пѣтя на изкачването и презъ спуска до шартето между двата върха. Кѣсно е вече и ние си построяваме снѣжна колиба, въ която прекарваме дълга, студена нощъ.

Сутринното слънце ни стопля и ние се спускаме на северъ. Но следъ нѣколко минути скали, ни се изпрѣчва толкова стрѣменъ леденъ склонъ, че трѣбва два пѣти да се спускаме съ вѣже. Ние плуваме мжду брѣговата пукнатина и грѣящитѣ ледникови жѣбци и се спускаме върху едно фирново поле, по което обхождаме източния Дюхтау. Въ далечината лежи нашата следваща целъ, Миширгитау. Цѣлиятъ день ние напредваме по билото. Въ пѣстра смѣна се редятъ тѣсни скали и фирнови скатове. Голѣми кули ни принуждаватъ да се отбиемъ по южния склонъ, кѣдето ни изненадва нощта върху стрѣмно фирново поле. Ние изкопаваме и тамъ една яма, въ която прекарваме нощта така добре, че решаваме занаяпредъ да строимъ само ями.

Рано сутринята на другия день продължаваме своя пѣтъ. Въ 10 часа достигамежданото дълго шартѣ предъ западния връхъ на Миширги. Изучаваме северозападния му склонъ, който при неблагоприятната снѣжна обстановка, представява значителни мѣчнотии. Нашето опасение се потвърждава скоро. По единъ замръзналъ рѣкъ, Фердлъ трѣбва да приложи всички изкуства, за да го превъзмогне. По-нататъшниятъ пѣтъ сѣщо бѣ много мѣчителенъ и ние достигаме изтощени жѣбчатата върхова корона. Ние сме вторитѣ изкачвачи. Успѣхътъ го празнуваме съ една доза гроздовъ компотъ. Върхътъ се спуска къмъ всички страни много стрѣмно. Следъ костващо много време спускаме по вѣже презъ източната стена, кѣсно вечерята достигаме превала Миширги, кѣдето прекарваме горчиво-студена нощъ.

Радостно поздравяваме следния день, въ който щастieto отъ времето ни подарява прекрасни слънчеви лѣчи. Студена-

та нощъ е забравена и съ коткитѣ ние се катеримъ по хубавия фирновъ гратъ къмъ източния връхъ на Миширги. Безъ престой прекосваме върха и превземаме единъ леко развълнуванъ фирновъ грѣбъ. Струва ни се, че пѣтятъ къмъ Хрумколбашъ е вече откритъ. Но при една крѣгла фирнова гърбица разочарованието не закъснява. Невинното до тукъ било изведнажъ се разкъсва на диви кули, които при дълбокия снѣгъ едва могатъ да бѣдатъ превъзможнати. Търсиме изходъ въ източния склонъ. Разводненъ фирнъ лежи върху брониранъ ледъ и ни принуждава да копаемъ стѣпки. Слънцето грѣе остро върху склона и водни поточета скачатъ по него. Камъни и ледни парчета свирятъ изъ въздуха. Но щастieto ни остава вѣрно. Вечерята ние сме вече на превала подъ Хрумколбашъ.

Не можемъ да се радваме на успѣха си. Вълни отъ мъгли се надигатъ отъ низинитѣ; всичко сочи, че хубавото време е къмъ края. Съ смѣсени чувства ние си построяваме снѣженъ заслонъ: това ще бѣде най-лошата ни нощъ по „Голѣмото било“. Студъ, гладъ и грижи не ни оставятъ да спимъ. Бавно, все по-бавно преминаватъ часоветѣ. Сутринята донася похубаво време, отколкото очакваме. Ние черпимъ нова надежда, но понеже нѣма какво да ядемъ, Фердлъ и Валтеръ се спускатъ по стрѣмния юженъ склонъ да донесатъ храна, която заставихме на ледника Хрумколъ. Херманъ и азъ оставаме на превала. По обѣдъ времето се влошава. Започва да вали гѣстъ снѣгъ. Чакаме още два часа и се решаваме сѣщо къмъ слизане. Въ долната частъ на склона намираме другаритѣ. Имаме малко провизии, за да дочакаме хубаво време и затова решаваме да прекъснемъ похода.

Следъ труденъ ходъ по ледниците Хрумколъ и Безенги въ 9 часа вечерята достигаме базисния лагеръ.

Следъ билния преходъ отъ 5 дни, би трѣбвало да имаме нѣколко дни за почивка. Но лошото време ни загуби толкова дни, че ние трѣбваше да се откажемъ отъ нея. Понеже Фердлъ бѣ изкачилъ миналата година Коштантау и искаше да

Билото към Хрумколбашъ — въ дъното стената Безенги

опита северния рѣбъ на Катюнтау, на негово мѣсто встѣпи водачѣтъ ни Шварц-груберъ.

Доставили си набързо провизии отъ Мисисъ-кошъ, на третата вечеръ сме от-ново на превала Миширги, където по-строяваме нощния лагеръ. Надъ насъ све-ти звездното небе съ рѣдко великолепие.

Слънцето ни събужда на другата сут-ринь. Дългъ скаленъ и фирновъ скатъ ни извежда на Хрумколбашъ. Снѣгътъ е замръзналъ прекрасно и ние крачимъ безъ усилия по фирна, който напомня Лискамъ. По-късно, започва приятно ка-терене по твърдия, стопленъ отъ слън-цето гранитъ. Така хубаво и съ удовол-

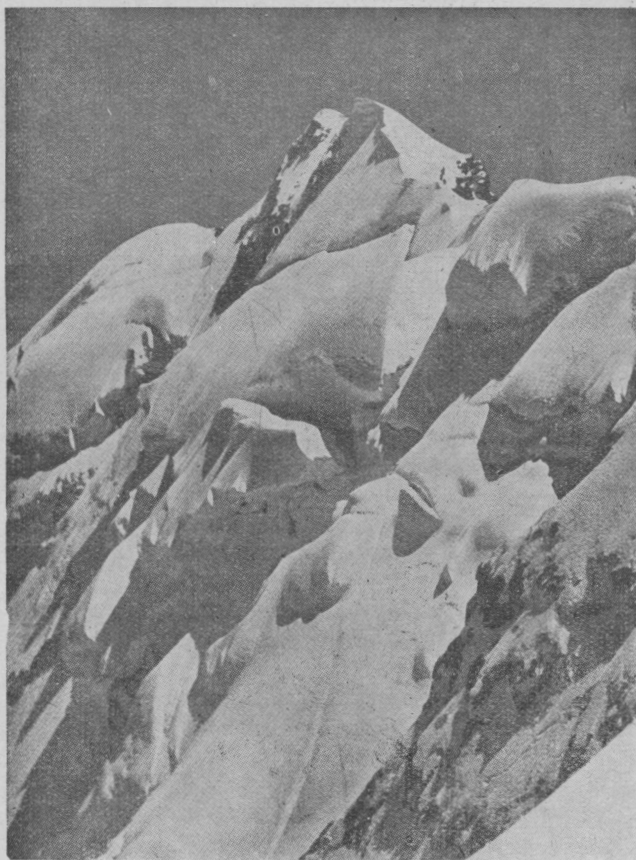
ствие не сме се изкачвали по никой връх на Кавказ. Но рибообразни тъмни облаци, плуващи надъ Айлама по ясното небе, ни угрижватъ много.

Въ 13 часа достигае масива Хрумкол-башъ. Нашитѣ смѣтни опасения сутринъта се оправдаха. Отъ казана на Дюксу се издига гъста мъгла. Тя е обхванала вече крайния пунктъ, грамадната последна кула на Коштантау. Слизаме по навѣтата северна спуска при малка видимостъ. Снѣгътъ се влошава до отчайване. Слънцето е обърнало фирна на каша, която не задържа и подъ нея ние се хлѣзгаме по твърдъ ледъ. По-късно идватъ и скални отвеси. Съ нашитѣ мокри, твърди вжжета и спускането не е вече удоволствие. Предъ превала на Хрумколъ ние прекарваме на зачетъ нощъта. Времето е безутѣшно. На сутринъта идва малко по-

добряване, което ни подмамва да продължимъ. На превала Хрумколъ се събираме на съветъ. Коштантау се спуска къмъ превала съ една висока 300-400 м. стена, която винаги ни вдъхваше грижи. Ние решаваме да свърнемъ на лѣво отъ стената и да се качимъ по нейното гранично ребро.

Склонътъ, по който трѣбва да се катеримъ, се състои отъ стѣкленъ ледъ отъ голѣмъ наклонъ, който прави трудно копаенето на стѣпки. Следъ този уводъ, ние се изкачваме по единъ фирновъ грѣбъ. Следъ нѣколко вжжени дължини, гребенътъ става стрѣменъ скаленъ гратъ. Разноформени кули биватъ преодолювани; само когато трѣбва да се отбиемъ понѣкога въ северната стена, потъваме въ дълбокъ снѣгъ.

Времето се влошава. Когато въ 14.30

Северната стена на Миширгитау

часа достигахме рамото на „крайния пункт“, наоколо брули виялица. Леденият вѣтъръ ни принуждава да бързаме съ слизането. Презъ единъ фирновъ склонъ се спускаме до лежащия 80 м. понизко превалъ. Следватъ цѣла редица дивни кули, които преминаваме при все по-силно валящиятъ снѣгъ. Тъкмо когато се боримъ съ една черна, мѣчна кула, времето става съвършено лошо. Около насъ затъмнява и бурята ни праща остри ледени кристали въ лицата. Нашитѣ измѣчени очи провиждатъ само нѣколко метра въ вѣтърния хаосъ. Въ нѣколко минути вѣжетата ни сѣ покрити съ дебела ледена глазура. Борба на животъ и смъртъ! Ние се боримъ свирѣпо срещу леда, скалата и бурята. Внезапно около насъ се развиделява и ние радостно виждаме, че сме превъзмогнали последната скална кула. Лесенъ снѣженъ рѣбенъ извежда къмъ върха. Бурята бушува, но ние бързаме къмъ върха.

На 5000 м. височина си построяваме снѣжна пещера за нощта. Бурята вие цѣлата нощ и засипва нашитѣ Здарски чували съ 20 см. снѣгъ. Безъ удоволствие напускаме нашия „домъ“. Приведени срещу бурята, ние се изкачваме къмъ върха. Снѣжни знамена и кълбета отъ мъгла даватъ особенъ чаръ на картината. Далече на западъ веднажъ се показва Дюхтау и денътъ, въ който бѣхме на неговото чело, ни се струва вече далеченъ.

Окончателното съзнание, че сме разрешили най-хубавата билна задача въ Кавказъ, ни изпълва съ гордостъ и радостъ.

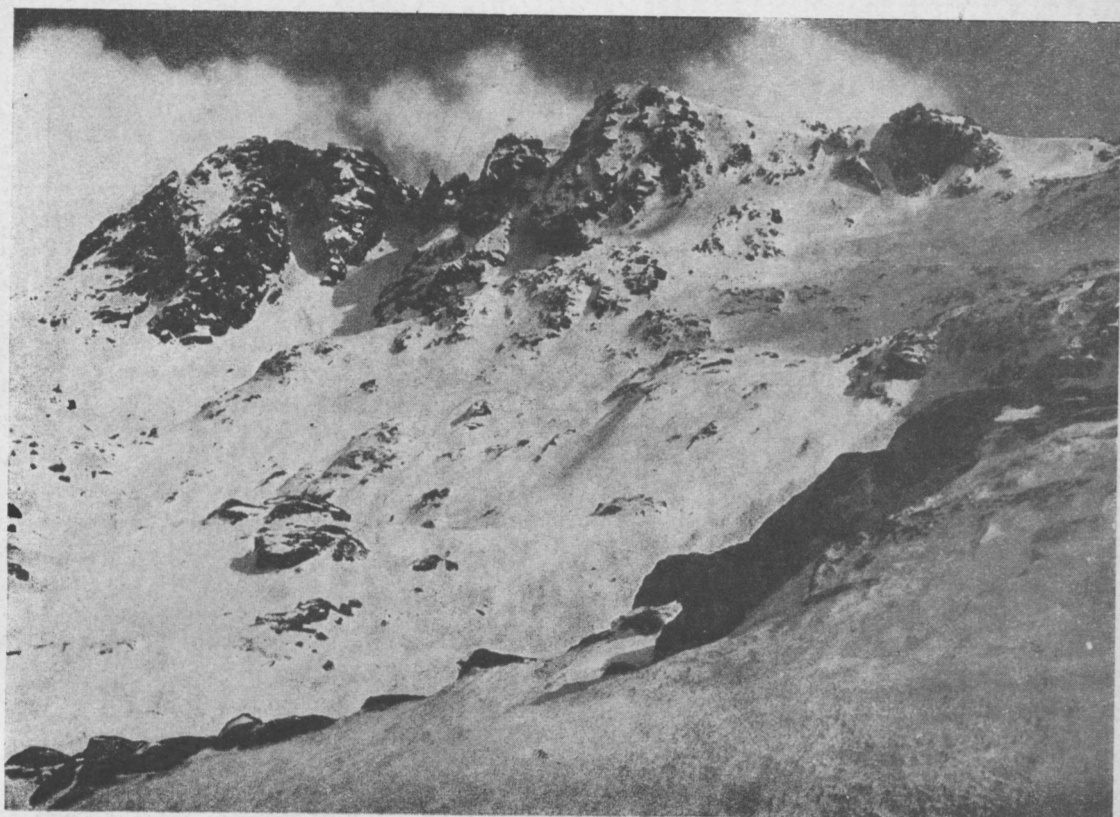
Бурята ни прогонва отъ нашия зимкъ. Вървѣйки равномерно, ние оремъ изъ прѣхкавия снѣгъ на северния склонъ. При невъзможността да достигнемъ още сжищата вечеръ Мисис-кошъ, ние се решаваме да отпочинемъ на една слънчева площадка. Въ късна следобѣдъ слизаемъ къмъ ледника Миширги и заемаме на една скална плоча четвъртия си откритъ лагеръ.

На следния день ни измѣчва още ледникътъ Миширги. Голѣмата срѣдна пукнатина е невѣроятнo нахжсана. Търсейки ние прекосваме цѣлия ледникъ, безъ да намѣримъ нѣкъде възможностъ да прекрачимъ грамадната цепнатина. Слънцето започва да прави леда още по-опасенъ. Най-после откриваме на дѣсния брѣгъ, където ледникътъ се издига до отвесна стена, търсената възможностъ. Ние се спускаме по стрѣмния ледъ и съ вѣжето надмогваме отсрещния леденъ ридъ.

Следъ това ледникътъ става кротъкъ; по-рано, отколкото предполагаме, ние достигахме овчарска кошара. Броденето по цвѣтиститѣ поляни на долната долина Миширги, бѣ прекрасенъ епизодъ на нашитѣ единадесетъ дни презъ дивни ледени и скални рѣзове.

Прев. Г. С.

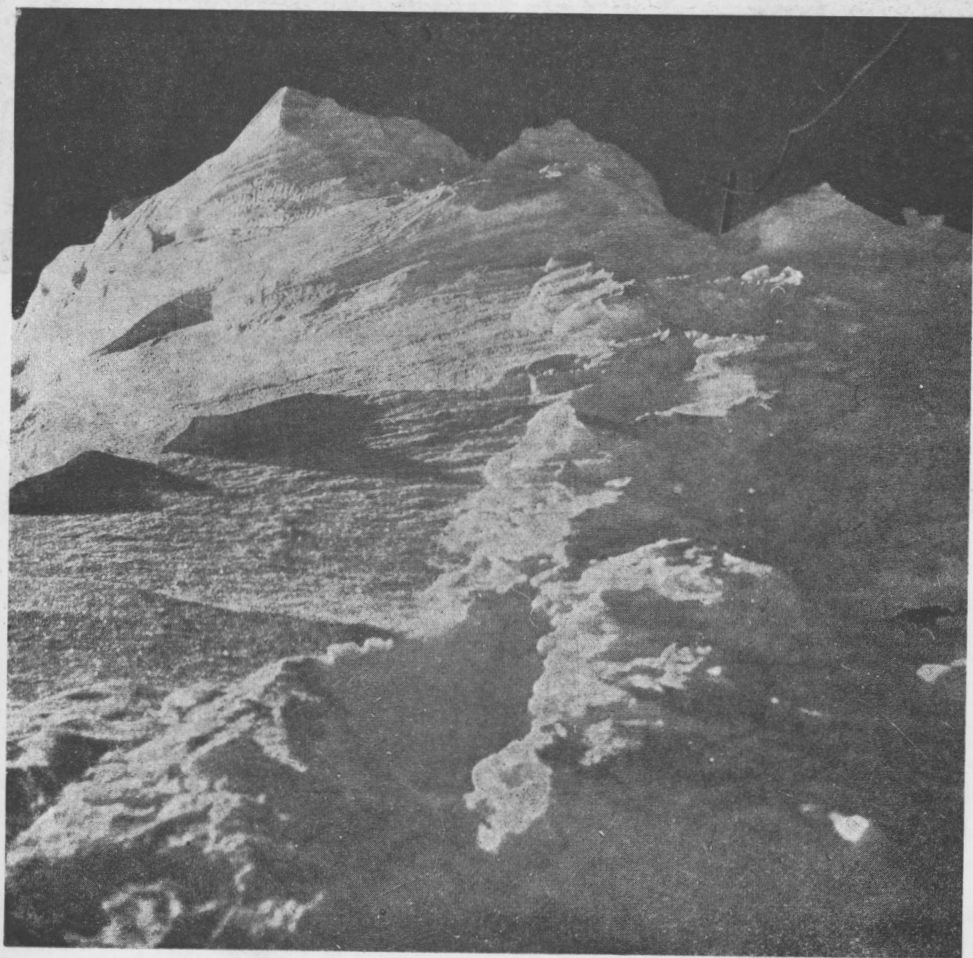
Поличитъ

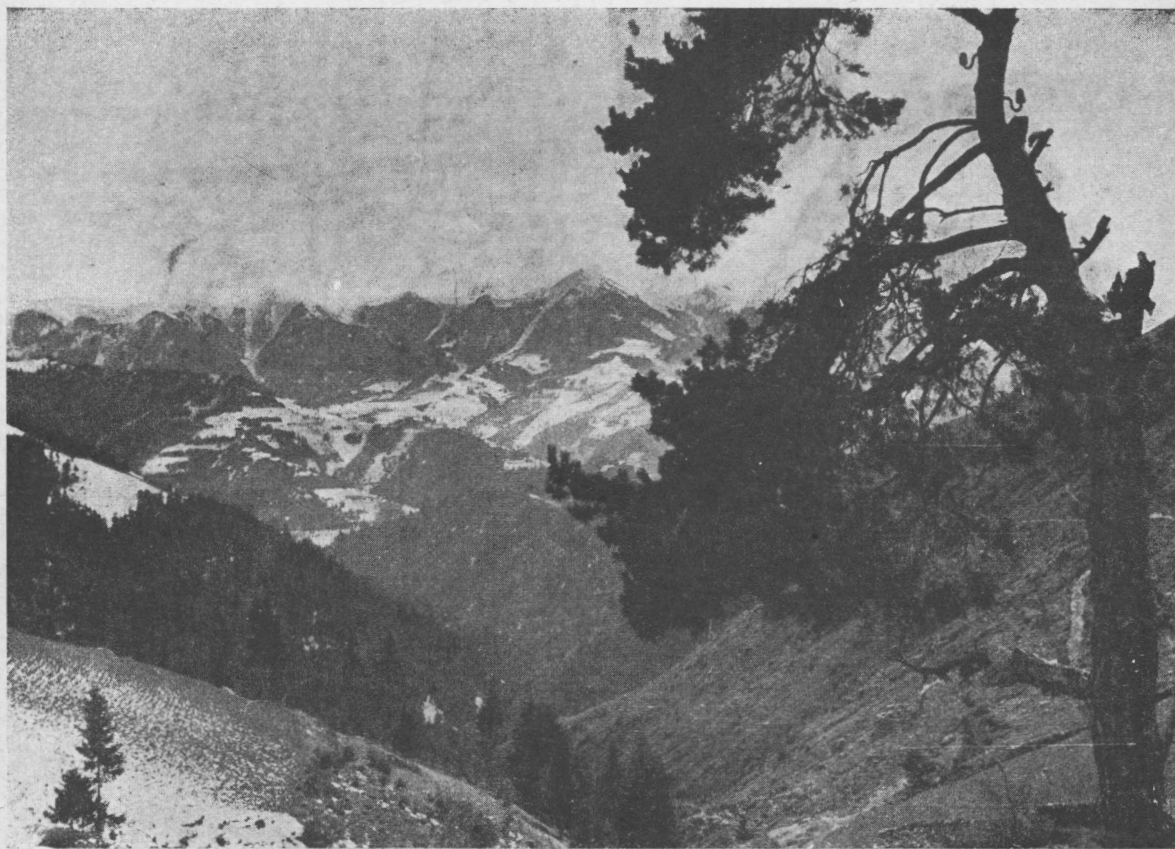
снимка Л. Стѣмболски

Залъзъ въ планината

Рилският първенец зиме

Родопитъ

Външната родопска граница

Отъ П. Делирадев*)

Както видѣхме вече, външната родопска граница е дадена отъ самитѣ тектонически процеси — хлътването на околнитѣ земи, едни отъ които останаха надъ морското равнище — низини, а други потънаха така дълбоко, че се превърнаха въ морско дъно.

Северната и източна граница на Родопитѣ е изчертана отъ сребристата лента на голѣмата тракийска рѣка Марица, която игра въ митологията на тракитѣ такава важна роля, каквато играха и Родопитѣ. Ала на мѣста между Марица и планинскитѣ поли има доста широки ивици отъ полето, които не би трѣбвало да присъединяваме къмъ планината, съ която сѣ въ ограниченъ допиръ. Но такова изтънко (прецизно) изследване на граничната линия надхвърля нашата скромна задача. Въ случая насъ занимаватъ само главнитѣ линии, които предѣлятъ границата, а не и нейнитѣ подробности.

По-точна е граничната служба на Места, тъй като тя сѣче предимно планински маси и чертае съ своето горно течение границата между Рила и Родопитѣ, а по-надолу — между последнитѣ, Пиринъ и Бозъ-Дагъ.

Но върху единъ парцелъ отъ външната родопска граница, който предизвика въ миналото толкова дълги спорове и голѣми недоумения, а именно граничната линия между Рила и Родопитѣ, ще трѣбва да се спремъ по-изчерпателно. Обаче, още въ началото на следващото изложение ще трѣбва да подчертаемъ, че спорътъ бѣ предизвиканъ не отъ погрѣшността на народното схващане за тази граница, а отъ волнитѣ и неволни грѣшки тъкмо на ученитѣ, които трѣбваше да осмислятъ научно установената отъ вѣковни наблюдения и подкрепена съ исторически документи

разграничителна линия.

Споредъ географскитѣ схващания на северо-българското население, относителната граница между дветѣ родствени планини е Сестримска Крива рѣка. Поради това, казва една сестримска приказка, че селото било кърмено отъ дветѣ планини сестри, то е наречено Сестримо. Родопитѣ започвали отъ Бѣльовската планина. Съгласно това схващане, Рила има началото си отъ личния връхъ Белмекенъ или Сонгурлу-чалъ, споредъ наименованието на юруцитѣ.

Разложкото население тегли рилородопската граница още по на изтокъ — при Аврамовската седловина. Но тѣзи две схващания сѣ напълно съгласни помежду си, че връхътъ Белмекенъ е безспорно рилски.

Обаче при намѣсата на ученитѣ въ тѣзи въпроси, отдавна разрешени и отъ народенъ усѣтъ и отъ редица исторически документи, се получи такъв хаосъ отъ противоречия, че бѣха необходими десетилѣтия, за да се разчисти съ него. И грѣшкитѣ произлѣзоха главно подвѣе причини: първо, отъ повърхностното проучване теоретическата страна на въпроса и второ, защото ученитѣ, които се заеха съ пререшаването на отдавна решения въпросъ за границата, забравиха или не пожелаха да се допитатъ до народа. Или ако сѣ се сѣтили за това, смѣтнали сѣ, че нѣма защо да намѣсваме простия народъ въ разрешаване на научни въпроси, като този за подѣлбата на две планини. Пъкъ и тѣзи, които заявяваха, че разрешаватъ въпроса въз основа на народната номенклатура, всъщност не познаваха тази номенклатура, защото ако я познаваха, нѣмаше да влѣзатъ въ груби противоречия съ нея.

Накжсѣ ето по-главнитѣ възгледи по относителната граница между Рила и Родопитѣ.

Между ученитѣ имаше и такива, които още отъ началото приемаха народ-

*) Извадка отъ новоизлѣзлата книга „Родопитѣ“ отъ П. Делирадевъ.

ното схващане за единствено правилно (Ал. Дрънговски, Ст. Бончевъ и др.), но между тях нѣмаше нито единъ географъ, затова и тѣ се чувствуваха задължени да се съобразяватъ съ „официалното“ географско мнение, но безъ да се отказваха отъ народното. По действително географски въпроси правилно е да се предпочита мнението на географитѣ.

Други (бившиятъ царъ Фердинандъ и учениятъ край него) приемаха за рило-родопска граница дълбоката Искърска долина и по такъвъ начинъ разполюваха Рила презъ самата ѝ срѣдина и провъзгласяваха нейния първенецъ Мусала за родопски връхъ.

Третата купчина учени, начело съ покойния професоръ по география Жеко Радевъ, поставяха границата на високата около 2450 метра седловина Заврачица (не Завратица или Завратчица) и срещуположнитѣ потоци — Права Марица и Преслапски-долъ, притокъ на Ропалица отъ Бѣла Места.

Това мнение дълго време минаваше за „официално“.

Професоритѣ Цвиичъ и Иширковъ отидоха по-наизтокъ и провъзгласиха Мусановчалската седловина за гранична. Всъщностъ такава седловина въ билната частъ на Рила не съществува, но се разбираше, че става дума за седловината между Дженемъ-дере и р. Малъкъ-Ибъръ.

Всички тѣзи книжовни мнения, макаръ че се поддържаха и отъ авторитетни учени, между които и голѣми географи, нѣмаха научни основи и бѣха въ явно противоречие и съ народна номенклатура и съ исторически документи.

Следъ дългогодишни проучвания на въпроса за границата, дойдохъ до убеждението, че народътъ ни му е далъ най-правилно разрешение и съгласувахъ северо-българското съ македонското мнение, като приехъ за безспорна рило-родопска граница Криво-рѣчката седловина и срещуположнитѣ рѣки Крива рѣка, къмъ северъ, и Суфанъ-дере, главния началенъ потокъ на Черна Места, къмъ югъ.¹⁾

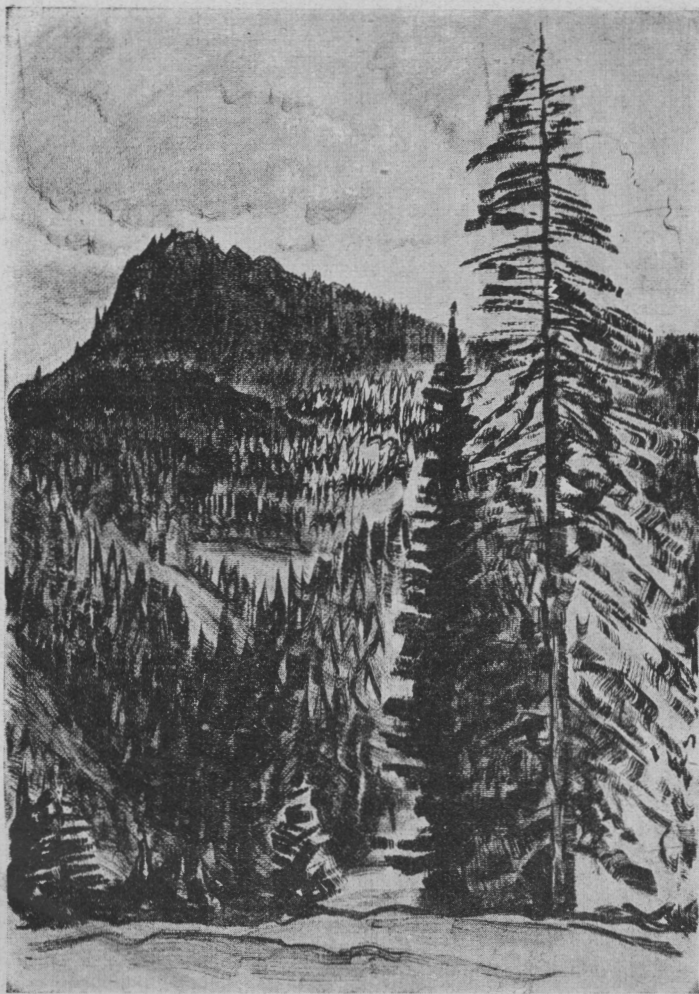
По сѣщия въпросъ се казаа въ категорична форма и професорътъ ни географъ Ив. Батаклиевъ. Наистина, въ първо време и той формално сподѣляше официалното мнение за границата, а именно линията Заврачица.

Въ антропогеографската си студия Село Сестримо, печатана въ сп. „Естествознание и география“ (априлъ 1926 г.) проф. Батаклиевъ, тогава асистентъ, приемаше рилскиятъ вр. Белмекенъ и неговитѣ спусъци (Петково-гумно, Ошлякъ) за родопски. Споредъ сѣщия, Крива-рѣка водила началото си отъ главно-го било на Родопитѣ. Но когато въпросътъ за рило-родопската граница бѣ поставенъ на критическо обсъждане, проф. Батаклиевъ не се поколеба да застане на правилната позиция, въпрѣки авторитета на неговия учителъ и професоръ Жеко Радевъ.

Въ учената си работа Чепино — специално-географски проучвания, 1930 г., проф. Батаклиевъ прокаква вече новия възгледъ:

„Въпросътъ за западната граница на Родопитѣ или границата имъ съ Рила е сѣщо така споренъ и то твърде отъ отдавна. Безъ да се впускаме въ разглеждане на този въпросъ, защото тукъ мѣстото и рамкитѣ не позволяватъ това, тази граница може да се постави най-правилно именно на тази седловина между Черна Места и Крива-рѣка, източно отъ Белмекенъ. Нѣкои (проф. Ст. Бончевъ) я поставятъ още по-източно — при Аврамовата седловина. И при седловината между Черна Места и Крива-рѣка поставена тази граница, тя не е съвсемъ рѣзка, защото изобщо между Рила и Родопитѣ не може да има напълно рѣзка граница, но все пакъ е много по-рѣзка, отколкото поставена при долината на рѣка Завратица (не рѣка, а седловина Заврачица; рѣката е Права Марица П. Д.), както бѣше до сега“.

¹⁾ Изследванията ми по рило-родопската граница съмъ изложилъ въ първия томъ на съчинението ми Рила, страници 17-180, печатани въ свитѣкъ I презъ 1928 година.

Караманджа въ Родопитѣ

рис. Б. Деневъ

Три години следъ напечатване на горното съчинение, проф. Батаклиевъ излъже съ изчерпателна сгация „Де е границата между Рила и Родопитѣ?“ — помѣстена въ сп. „Природа и наука“, год. III, стр. 84-86. въ която още по-подробно обоснова границата Черна Места — Крива-ръка

„Това е единъ отъ спорнитѣ въпроси въ нашата географска наука, казва професоръ Батаклиевъ. Наистина, до скоро изглеждше, че той е окончателно разрешенъ, като се вземаше за граница седловината Завратица, 2450 м. презъ която

минава правеното презъ войнага шосе между Самоковъ — Якоруда. Обаче, на последъкъ, чрезъ наши изследвания и таква на туриста П. Делирадевъ се видя, че този въпросъ не е сполучливо разрешенъ и затова подлежи на пререшаване“.

Въ полза на установената отъ насъ граница — Криворѣчката седловина (1850 м.), проф. Батаклиевъ привежда мнението на известния и у насъ планински изследвачъ проф. Луи.

— „При това, важно е да се забележи, че единъ отъ най-добритѣ изследвачи-чужденци на наши планини, проф. Х

Луи отъ Берлинския университетъ, който изучава Пиринъ и Рила, направи хубава топографска карта на първата и написа ценната книга „Morphologische Studien — Bulgarien“ 1930 г., безъ да познава препирнята въ българската литература по този въпросъ, е сжщо за тази граница. На стр. 83, за да отдѣли Източна Рила отъ Родопитѣ, казва, че при Балабаница и Джафирица се намира границата между рилския и родопския ландшафтъ. А Джафирица загражда отъ юго-изтокъ Крива-рѣка“. (стр. 86).

И другитѣ наши по-млади професори географи, доколкото ми е известно, сжщо така усвояватъ новата научна и старата народна граница между Рила и Родопитѣ.

А по такива планински въпроси си оставатъ мѣрдажни мѣстното население и географитѣ, подпомогнати отъ другитѣ учени работници — геолози, ботаници, зоолози-ентомолози, които съ своитѣ наблюдения могатъ да бждатъ много полезни.

За да видятъ нашитѣ читатели колко е силенъ народниятъ усѣтъ, подкрепенъ отъ вѣковнитѣ наблюдения, и по чисто географски въпроси, ще приведа два случая отъ времето, когато проучвахъ народното схващане по интересувашата ни граница.

Въ Долно-бансокто полце срѣщамъ единъ 70-80 годишенъ старецъ отъ Долна-бана. Запитахъ го какъ се казва тази планина, като му посочихъ къмъ Равничалъ и Ибъръ.

— Рила планина, — ми отговори отсѣчено и тонѣтъ на отговора му не търпѣше никакви възражения.

— Че азъ пѣкъ знамъ, че се казва Родопи! — отговарямъ.

Старецѣтъ ме поизгледа начумерено и отговори:

— Чудни хора сте това ученитѣ!

Объркахте държавата, объркахте общинитѣ, объркахте кооперациитѣ, че сега сте рекли да ни объркате и планинитѣ! Какви Родопи сж те намѣрили тждѣва? Родопитѣ сж къмъ Бѣльово и Чепино. А нашата планина още отъ светаго Йоана Рилски си се нарича Рила планина. Това да знаешъ и това да приказвашъ! Хайде сега, много здраве си носи! — ми каза старецѣтъ и си залюшка по прашното шосе къмъ гара Костенецъ-бана.

Втори случай. Разпитвамъ якорудчане за границитѣ между Рила, Пиринъ и Родопитѣ. Искамъ да провѣря какъ схващатъ книжовното мнѣние, че границата е презъ Заврачица, на която тъкмо се намираме.

Вмѣсто да отговори на питането ми, дали действително тукъ е границата между дветѣ планини, които якорудчане добре познаватъ, както познаватъ и отсрещната красавица Пиринъ планина, планинецѣтъ отправя къмъ мене следниятъ остроуменъ въпросъ:

— Господинъ Павелъ, можешъ ли да минешъ со магаре зимно време презъ Заврачица?

Безъ колебание му отговарямъ:

— Не. И лѣтно време понѣкога не може, та камо ли зиме!

— А презъ Момина-кисура, Предѣлъ и Аврамово можешъ ли да минешъ?

— Да, мога.

— Тогава тамъ да диришъ границитѣ между тритѣ планини: кждето можешъ да минешъ и зимно време со магаре! — приключи съ достоинство своята географска теза неукитъ планинецъ.

Ако ние, при любителскитѣ си или научни изследвания, по-често се допитваме отъ вѣковния опитъ, по-рѣдко ще правимъ грѣшки, като поставяне на междупланинска граница възбогъ и декаденското изговаряне на тѣй съдържателното планинско име Родопи.

Али ботушъ — Китка планина

Пътеводителъ отъ Г. К. Георгиевъ

Алиботушъ — Китка планина е една отъ южнитъ гранични български планини. Намира се въ българска Македония, точно отъ Бѣласица, южно отъ Пиринъ и следва непосредствено следъ него. По билото ѝ минава гръцко-българската граница, която я раздѣля на две части: южна въ Гърция и северна, по-интересна и ценна, въ България.

Тя е частъ отъ тѣй наречения Рилородопски масивъ, или както го нарича проф. д-ръ Стефанъ Бончевъ: Македонорилородопски масивъ. До скоро планината бѣше считана за юженъ Пиринъ. Намира се на югъ отъ линията Неврокопъ — Петричъ, или по-скоро въ четирижгълника отъ селищата Неврокопъ, Петричъ, Демиръ-хисаръ и Зърнево.

Тя е малка планина. Има продълговата форма съ посока приблизително изтокъ-западъ. Дълга е около 20—25 клм. и широка 12-15 клм. Най-високиятъ ѝ връхъ е Алиботушъ — 2.212 м. Други върхове сж Голѣмъ Царевъ връхъ — 2.150 м. и Шабранъ — 2070 м. На северъ се свързва съ Пиринъ, чрезъ Парилската седловина (надъ 1.100 м.), на западъ съ низката Сенгелова планина чрезъ малка седловина, на югъ съ планинитъ Шарлия и Черна гора чрезъ седловината Бѣли Пресѣкъ, а на изтокъ я отдѣля отъ низката гранична планина Стѣргачъ, малкото Ловчанско поле-котловина.

Планината отстои на около 30-35 клм. отъ Петричъ, Св. Врачъ и Мѣлникъ, на 26-27 клм. отъ Неврокопъ и на 15-20 клм. отъ Демиръ-Хисаръ.

Това е типична карстова планина. Състои се отъ нечистъ мраморъ. Въпрѣки нейното малко пространство и безводенъ карстовъ характеръ, тя се явява една отъ най-интереснитъ български планини въ природо-научно отношение. По своята флора и фауна, тя рѣзко се отличава отъ другитъ ни планини. *)

Въ нея се намиратъ рѣдки и старинни растения, които не се срѣщатъ не само въ нашитъ, но и въ европейскитъ планини. Презъ юлий и августъ планината е покрита съ чудни и извънредно красиви, буйни растения. Едно великолепие на багри и краски, каквото въ другитъ наши планини не се среща.

Не по-малко интересна, ценна и самобитна е и нейната фауна, и то пеперудната. Въ нея живѣятъ интересни и рѣдки пеперуди, които не се срѣщатъ никѣде другаде у насъ и въ Европа. И които, както и рѣдкитъ растения, не могатъ да се прехвърлятъ въ съседнитъ планини, не намиратъ условия тамъ за развитие. По своята флора и фауна, Али-ботушъ — Китка планина представлява единъ планински островъ. Не напразно я смѣтатъ за наша „терра инкогнита“. Заради извънредно буйната растителност на тази безводна планина, нейниятъ неуморимъ и упоритъ изследвачъ Ал. К. Дръновски я нарече **Китка планина**, което име трѣбва да се приеме отъ българската нсука и българскитъ туристи.

Планината представлява една гордостъ за България, единъ рѣдкъ природенъ обектъ и заслужава посещение и опознаване отъ повече български туристи.

Преди да се трѣгне за планината, трѣбва да се вземе разрешение отъ военнитъ власти, понеже цѣлата планина е въ гранична зона. Безъ такова разрешение не може да се посети планината. За тѣзи, които идватъ отъ София, трѣбва да се вземе разрешение отъ Военното министерство. Да се иска разрешение двестри седмици по-рано. Това разрешение трѣбва да се завѣри въ пограничнитъ участъци въ Петричъ и Неврокопъ, или въ пограничнитъ подучастъци въ с. с. Петрово — Св. Врачко и Гайтаниново —

Китка планина, въ който интересувашитъ се ще намѣрятъ следъ известно време по-подробни сведения за тази тѣй интересна българска планина.

*) Пишещиятъ е приготвилъ научно-популяренъ очеркъ за Али-ботушъ —

Неврокопско. Туристите, които тръгват от Неврокоп, Петрич и околните им селища ще вземат разрешение от пограничните участъци в Неврокоп и Петрич.

1. София — Неврокоп

От София се тръгва с автомобили от агенция „Юг“ на площад „Св. Неделя“, до Княжевската спирка. Всеки ден има редовно пътническо съобщение в 8 часа сутринта. Цената на един билет до Неврокоп е 240 лева. Учениците пътуват с намаление. По споразумение, могат да пътуват с намаление и по-големи групи.

Автомобилът тръгва в 8 часа сутринта и минава през Дупница, Горна Джумая, Симитли, Предъл (седловината между Пирин и Рила). Автомобилът продължава от Банско през Добринище (известно летовище с топли минерални извори и модерна минерална баня), Момина клисура (между Родопите и Пирин, най-дивата и пустинна клисура у нас, дълга около 30 км.). Към 6 часа се пристига в Неврокоп още същия ден.

Нощуване в Неврокоп. Има хотели с по 20-25-30 лева легла. Групи могат да нощуват в гимназията. В нея няма никакви удобства. Ако има време, да се отиде в пограничния участък и се завърши разрешението. Също да се пита, дали ще отиват войнишки каруци на другия ден до с. Гайтаниново. Могат да се използват безплатно за превозване на раниците, даже и на хората. Ако няма време, сутринта първо да се завърши разрешението и тогава да се тръгне за Алиботуш — Китка планина.

1. Неврокоп — с. Гайтаниново — с. Парил — Али Ботуш — Китка планина.

От Неврокоп се тръгва след завършване на разрешението от граничните власти. Взема се източна посока по главната улица край гимназията, по шосето за София (Банско). На края на града зад оризовата фабрика, от това шосе се отделя в дясно шосето за Доспат — Девин. Взема се това шосе. Не след много, при км. 1 и 200 м. до митницата се отделя в дясно ново шосе за гръцката

граница — Драма — Бяло море. Взема се това шосе. Минава се с. Копривлен и зад селото при км. 9 и 100 м. се отделя пак в дясно друго шосе, за с. Гайтаниново. Тръгва се по това шосе, което пълзи по най-източния Пирински склон. На най-високото място на този склон, източно от с. Лялево, се открива интересен измък към Алиботуш и Черна гора. Обланият величествен купол на югозапад, който се налага и приковава погледа, е Алиботуш.

Шосето слиза надолу, върви в полите на Пирин, край р. Митница. Отсрещта, близо, през рката е низката гранична планина Стъргач. Преди да се дойде до Сарафовския мост на р. Тешовска (строен от дядото на Кръстю Сарафов) се отделя шосе в дясно за с. с. Лжки и Тешев. По това шосе не се пътува. След малко се минава Сарафовският мост. Пътът започва да се изкачва нагоре, отделя се от Митница и върви на запад. Тук в дясно, близо до шосето, склона е разкопан, разяден. На това място някога са промивали желязна руда (магнетит). Отсрещта се бълбее мраморна кариера в Стъргач, а още по-нагоре под граничните постове има кариера за слода.

След 20—25 минути се стига в с. Гайтаниново.

Тук се завършва разрешението в граничната застава и се тръгва за Алиботуш. Ако е късно, нощува се в селото. Най-добре е да се потърси училището. Ако групата е малка, може да пренощува в граничната застава. От Копривлен до Гайтаниново няма вода за пиене по шосето.

До Гайтаниново по шосето може да се дойде и с автомобил или друго превозно средство. Шосето свършва до Гайтаниново.

Гайтаниново е на 22 км. от Неврокоп, чисто българско село. Някога в него е имало много кузници за правене на подкови и клинци. От него по граничната конска пътека се отива в с. Парил (1 час). Пътеката минава през буковата горичка южно от селото, по телефонната линия. На височината между двесте села има останки от римска стражница. Парил — малко селце в полите

на най-южните Пирински склонове. Тукъ свършва Пиринъ. Надъ селото, западно е Парилската седловина, по която минава конски пѣть отъ Парилъ за с. с. Голешево и Петрово (Св. Врачко). Отъ Парилъ по граничната пѣтека до зименъ граниченъ постъ № 1 за около $\frac{1}{2}$ часъ (1.5-2 клм.). Постътъ е въ политъ на Али-ботушъ. До него има чешми, малко ниско.

Отъ зимния постъ № 1 да не се слиза въ дола, а да се вземе малко въ лѣво нагоре по стръмния склонъ на Али-ботушъ. На близо се очертава пѣтеката за планината. Тя прави многобройни завой нагоре — сѣщински кривини — изкачва височината Св. Константинъ; върви по билото му и следъ 15-20 минути презъ гората се стига до лѣтенъ постъ № 1 (около 1500 м. н. в.). Най-удобно е да се тръгне сутринята отъ Неврокопъ и вечерята да се стигне на този постъ. Отъ зимния до лѣтния постъ има 6 клм., които се взиматъ за $1\frac{1}{2}$ —2 часа. Постътъ има нова постройка по типа на швейцарскитъ вили. Изгледъ къмъ Търлиско-Зърневската котловина въ Гърция, Бозъ-дагъ, Черна гора, в. в. Шабранъ, Малъкъ и Голѣмъ (Облия куполъ) Царевъ връхъ, долината на р. Струма и Огражденъ, Пиринъ, Рила, Родопи. Всичката иглолистна гора наоколо е отъ интересната и рѣдка у насъ черна мура. Има около поста чудни поляни съ типична Алибостушка флора. Сѣщо и много Пирински чай. Това е едно отъ хубавитъ мѣста на Али-ботушъ — Китка планина и ако се разполага съ повече време, може да се остане 1—2 дена. Нощуване на поста.

Отъ лѣтенъ постъ № 1 по билото на планината се отива на лѣтенъ постъ № 12 (бившъ № 18). Тръгва се отъ № 1 рано сутринята (да се вземе вода, нагоре нѣма никѣде) съ войникъ по граничната пѣтека. Минава се ту въ гръцка, ту въ българска територия. Пѣтеката върви все по граничната линия. Минава презъ изгорѣлата черномурова гора, нагоре въ лѣво презъ гръцка територия въ черномуровата гора, стига се подъ Малъкъ Царевъ връхъ на една полянка всрѣдъ гората. Тукъ наблизъ, въ дѣсно има пѣтека презъ гората, която отива до пещеричката подъ

Малъкъ Царевъ връхъ. Отъ нея нагоре продължава друга до билото (въ дѣсно на М. Царевъ връхъ) и се съединява съ първата пѣтека, която минава въ лѣво подъ Малъкъ Царевъ връхъ презъ гората и после излиза на голото било.

Въ дѣсно отъ главното било на 10-15 м. е Голѣмъ Царевъ връхъ (2.150 м. — облиятъ Куполъ, който се вижда отъ Неврокопъ и Родопитъ и властно се налага на погледа). Този връхъ дава физиономия на планината отъ северъ, североизтокъ и изтокъ. Отстои на $2\frac{1}{2}$ —3 часа (9-10 клм.) отъ лѣтенъ постъ № 1. Отъ този постъ, по-скоро отъ Кривинитъ между двата поста, до Голѣмъ Царевъ връхъ растителността е една отъ най-интереснитъ, буйнитъ и ценнитъ. Билото и върха сѣ покрити съ чудни и пѣстри поляни — градини. Гледката отъ Голѣмъ Царевъ връхъ се равнява на тази отъ Мусала, Елъ-тепе, Тодоринъ връхъ и Юмрукчалъ. Виждатъ се планинитъ Бозъ-дагъ, Черна гора, Сминица, Кушиница (Парнаръ дагъ), Шарлие, Круша, Бешикъ дагъ, Сенгелова, Бѣласица, Огражденъ, Пиринъ, Рила, Родопи, Стѣргачъ; Неврокопско поле, Търлиско-Зърневската котловина, Сѣрско поле, Бутковско езеро, Петришко поле, лѣтенъ постъ № 12 (най-красивото мѣсто въ планината). Северно подъ самия връхъ е дълбокиятъ долъ Хамбара, за който професорътъ по ботаника Николай Стояновъ пише: „че рѣдко може да се намѣри въ територията на България други кѣтъ, дето такъвъ брой своеобразни и характерни растителни представители, да сѣ събрани на едно мѣсто“.

Отъ Голѣмъ Царевъ връхъ се връща обратно къмъ главното било и следъ 15-20 м. се отива на в. Шабранъ — 2070 м. н. в. Отъ граничната пирамида се открива изгледъ въ гръцка територия. Вижда се цѣлата Търлиско-Зърневска котловина съ много села, по-важни отъ които сѣ: Търлисъ (прочуто съ грѣдкото клане презъ 1924 г.) и гр. Зърнево, Черна гора, Смирница, Бозъ-дагъ. Личи какъ р. Панѣга се вмѣква и се скрива подъ варовитата планина Сминица, за да излѣзе отново въ Драмско поле.

Отъ Шабранъ по билото, по което минава граничната линия, се отива до връхъ Али-ботушъ — 2.212 м. н. в. (4 часа отъ лѣтенъ постъ № 1). Той е първенецътъ на планината. Изгледъ къмъ долиното-Струмската долина и Сѣрско. Виждатъ се Крушево, Демиръ Хисаръ, р. Струма, Сѣнгелова планина и др. Погледътъ се губи къмъ Тахино. Наблизо въ южнитѣ му склонове, въ Гърция, е пещерата „Капе“, която описва Яворовъ въ Хайдушни копнения. На северъ сѣщия изгледъ, както отъ Царевъ връхъ. Между вр. Шабранъ и вр. Али-ботушъ, северно въ българска територия има два безводни циркуса единиятъ отъ които се нарича Сухото езеро.

Отъ върха по северния му склонъ по пжтеката се слиза на лѣтенъ постъ № 12 (бившъ № 18) — около 1 часъ отъ в. Али-ботушъ. Най-поетичното мѣсто въ Али-ботушъ. Около поста вѣковна черномурова гора и единствена чешма въ планината. Водата извира на границата между мрамора и кристалинитѣ шисти, които се явяватъ тукъ. Суровъ и величественъ изгледъ къмъ Голѣмъ Царевъ връхъ. Отлично мѣсто за лѣтуване. Има свчари наблизо. Почивка и обѣдъ.

Отъ № 12 по граничната пжтека презъ хубава иглолистна гора до лѣтенъ постъ № 11 (бившъ № 17) за 1 ч. 15 м. При № 12 граничната линия не върви по билото на планината, а по билото на едно по-низко разклонение. Главното било остава въ Гърция съ вр. Али-ботушъ, съ западна посока къмъ планината Сѣнгелова, която сѣщо остава въ грѣцка територия.

Отъ постъ № 11 до лѣтенъ постъ № 10 по пжтеката по граничната линия за 1 часъ и 10 м. Отъ постъ № 11 се вижда северно въ България с. Голешево. Въ него, Яворовъ съ една чета е билъ заграденъ отъ турцитѣ въ една плѣвня и е водилъ цѣлъ день сражение (Чети „Хайдушки копнения“ отъ Яворовъ). Между двата поста въ дѣсно е Попинъ долъ (есень има много вълци въ него). Лѣтенъ постъ № 10 (бившъ № 16) е на поляната „Локва“. Границата върви надъ него

юго-западно по отвесния варовитъ склонъ на Ченгене кале.

Отъ този постъ се минава надолу по дола, безъ войникъ вече, като се взема дѣсната пжтека, по дѣсния брѣгъ на дола и следъ 1 часъ се слиза до зименъ постъ № 10, който е въ политѣ на планината, на пжтя Голешево — Петрово. Взема се пжтя за Петрово. Малко по-надолу сж буйнитѣ карстови извори на Петровска рѣка съ малкъ живописенъ водопадъ. Пжтьтъ върви по Петровска рѣка и е приятенъ и хубавъ. Следъ 1 ч. и 15 м. отъ зимния постъ № 10 се отива въ с. Петрово. Голѣмо село съ граниченъ участъкъ, община, прогимназия, фелдшеръ. Трѣбва да се уведомятъ военнитѣ гранични власти. Ношуване въ общината, граничната застава и училището. Удобства нѣма.

Петрово — с. Катунци — коларски пжтъ 8 клм. Катунци — гара Чучулигово на тѣсната ж. п. линия Кулата — Горна-Джумая — 10 клм. Гара Чучулигово — дековилната линия — Горна-Джумая — нормалната ж. п. линия — София.

2. Отъ Неврокопъ до Алиботушъ — Китка планина може да се мине и по другъ, по-прѣкъ пжтъ.

Неврокопъ — Каницата — прѣкия пжтъ за с. Мусолище, презъ тютюницата. Отминаватъ се двата пжтя въ дѣсно и се стига до трета пжтека въ дѣсно (на три четвърти часъ отъ Неврокопъ), която се отдѣля до лозята на с. Мусолище, въ подножието на западния склонъ надъ сжщото село. Да не се взематъ първитѣ две пжтеки, защото извеждатъ въ непознати планински мѣста, а да се вземе третата дѣсна пжтека. Тя извира по склона надъ селото и следъ четвъртъ до $\frac{1}{2}$ часъ се съединява на югъ съ конския пжтъ Муселище — с. Тешево, който пжтъ върви по малкия, но дълбокъ проломъ на Мусолицката рѣка. Пжтьтъ отначало върви презъ голи мраморни скали, после презъ хубава букова горичка и излиза при рѣката съ елши. После излиза на една гола поляна — търсавище. Да не се взема дѣсната пжтека тукъ, а тази, която отива право нагоре, на югъ, като пресича малката рѣчичка и поляната. (Следва)